

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34E JAARGANG

WOENSDAG 16 NOVEMBER 1949

No. 1697

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries.

Redacteur-Secretaris: C. van den Berg.
Plv. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	907
Sommaire, summaries	907
Het reële loonpeil in Nederland door D. Roemers....	908
Het werken in ploegen door A. J. van Bavel	910
De goudpolitiek door Dr J. P. Snoep	914
Oliereserves onder de zeebodem door F. S. Noordhoff	916
Internationale notities:	
„Fritalux”	918
De Verenigde Staten en de devaluatie	919
Geld- en kapitaalmarkt	919
De Belgische geld- en kapitaalmarkt in October 1949 door V. Van Rompuy	920
Grafieken:	
Woningbouw in Nederland	921
Statistieken:	
Bankstaten	921
In- en uitvoer van België	922

DEZER DAGEN

probeert men weer eens om regels te vinden. De Nederlanders o.a. om zich in te denken, in hoeverre het hun deugd doet, dat de Commissie voor Indonesië van de Verenigde Naties de resultaten van de Ronde Tafel Conferentie zeer gunstig heeft beoordeeld. Meestal doet het goed, als pogingen, die men heeft aangewend als deugdelijk worden beschouwd. Maar hier blijft de „proof of the pudding in the eating”.

Ten eerste blijft nog te wachten het eindoordeel van de tot ratificatie bevoegden der beide vertegenwoordigde partijen. Ten andere zijn er, zeker in Nederland, die verder trachten te denken.

Hoe zal deze overgang van een rijk, indien naar vorm aanvaard, economisch zijn inhoud vinden? Een vraag voor Nederland van levensbelang, ook als men niet staat op het smalle standpunt, door Knight geheld in zijn „Ethics of competition”, van hen: „to whom ethics is only a more or less „glorified” economics”.

Het zoeken naar ethisch verantwoord optreden in een weinig glorieuze economie, het is de Engelsen wel bekend. Thans heeft de centrale der vakverenigingen besloten, in navolging van Coornhert: „Niet die wel beghint, maar die wel voleyndt verdient de krone”. De T.U.C. heeft geadviseerd tot uitstellen der aanhangige looneisen.

Zal, wat zij als de deugd ziet, beloond worden? Daarvoor is nodig, dat de wortel des kwaads wordt weggenomen. Pogingen daartoe worden van Amerikaanse zijde geducht aangewakkerd: de beloften van een vrijer economisch handelsverkeer in Europa zijn talrijk; hier en daar is er zelfs een begin van realisatie.

„Wer immer strebend, sich bemüht”, zoals de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Dean Acheson, moet wel aan het probleem. Duitsland toekomen. Men heeft te Parijs de sonde weer eens gehanteerd om de diepte der meningsverschillen te peilen. Bij de uitslag van de proef meent men een Franse stem over Duitsland te horen: „es irrt der Mensch solange er strebt”. Aan herbewapening van Duitsland wordt niet gedacht.

De Russische vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties heeft nog eens getracht, zijn visie op dit probleem voor de gehele wereld duidelijk te maken. De Amerikaanse vertegenwoordiger heeft ook reeds geantwoord. Woord en wederwoord maken als pogingen om elkaars bedoelingen te begrijpen nog niet de indruk van de soort plagerijen van lieden, die op elkaar gesteld zijn.

Zo blijft het voorlopig ook in de Amerikaanse steenkoolmijnen. De leider der mijnwerkers, even veelvuldig in zijn aanpak als eertijds de god Proteus, heeft thans onderhandelingen geopend door weg te blijven. Maar ook hier overheerst het speelse element, niet, al spreekt men van een breken van de „rules of the game”.

Voor dit laatste blijkt President Truman niet te voelen; zolang hij President blijft, zal de Amerikaanse goudprijs niet worden gewijzigd; intussen probeert Zuid-Afrika op andere wijze beter goudprijs te bedingen door leveranties van gemunt goud. Naar het schijnt, heeft men de regel tegen een dergelijke uitleg van het spel in het reglement van het Internationale Monetaire Fonds niet verwerkt.

Een regel uit een heel oud mercantilistisch boekje blijkt Noorwegen toe te passen; een Noorse harpoener, die in de vreemde zijn beroep beoefende, is beboet. Wat weten economen, die menen dat de vrijheid van vestiging en beroep één der grondvrijheden is, toch weinig.

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

BEWINDVOERING EN EXECUTEELE

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

LOCOMOTIEF

ZEER OUDE
GENEVER

HEYBROEK-ZÉLANDER N.V.

GEVESTIGD TE AMSTERDAM

**Uitgifte van f 690.000,—
aandelen aan toonder**

**in stukken van f 1000.— en f 100.—
nominaal,**

ten volle delende in de resultaten van het boekjaar
1950 en volgende boekjaren.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op boven-
genoemde aandelen, **uitsluitend voor houders van
recepissen van aandelen Heybroek-Zélander
N.V.,** openstellen op

Woensdag, 23 November 1949,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur bij hun
kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage

tot de koers van 110 pCt.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij de kantoren
van inschrijving verkrijgbaar.

**De Twentsche Bank N.V.
Rotterdamsche Bank N.V.**

Amsterdam, 8 November 1949.

„HOLLANDIA“

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

ROTTERDAMSCHЕ
BANK

ASSURANTIËN

OP

ELK

GEBIED

250 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo - Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van
zoutzuur (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

DE ACCOUNTANTS DAG 1949

van het Nederl. Instituut van Accountants
zal worden gehouden op

Zaterdag 26 November 1949

te Rotterdam in de Beurs van Koophandel (in-
gang Meent 110).

10.15 uur: Opening.

10.30 uur: Inleiding van de heer Prof. S. Posthu-
ma, Directeur van de Nederlandsche
Bank.

Onderwerp: „Ontwikkelingstendenzen
in het internationale betalingsverkeer“.

14:30 uur: Inleiding van de heer Prof. Dr. J. L.
Mey, lid N.I.v.A., Hoogleraar aan de
Universiteit te Groningen.

Onderwerp: „Winstmarge en Marginale
Winst, een confrontatie van hedendaag-
se sociaal-economische en bedrijfs-
economische inzichten.“

Gevraagd

WHALE; International Trade.
De Academische Boekwinkel,
P. H. Vermeulen, Grimborgwal
13, Amsterdam, Tel. 48312.

*Aan dit nummer is een
inlegvel toegevoegd van

**N. V. Servicebureau
BRAUN,**
Nieuwe Binnenweg 175
Rotterdam

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

D. Roemers, *Het reële loonpeil in Nederland.*

Aangeetoond wordt, dat a. het aandeel van de loontrekkers in het nationaal inkomen niet onevenredig hoog is t.o.v. 1938, wanneer men het groter aantal loontrekkers en het verminderde nationaal vermogen in aanmerking neemt; b. niet alleen het reële inkomen van de arbeiders, doch ook dat van het Nederlandse volk in het algemeen sedert 1938 is toegenomen; weliswaar is de stijging van het reële inkomen van de arbeiders gemiddeld groter dan dat van de overige Nederlandse bevolking, doch binnen de arbeidersgroep hebben eveneens grote verschuivingen plaatsgevonden; c. het zeker niet vaststaat, dat het Nederlandse loonpeil ongunstig ligt t.o.v. andere Europese landen; er zijn meer aanwijzingen voor de omgekeerde conclusie.

A. J. van Bavel, *Het werken in ploegen.*

Aangenomen kan worden: 1. dat de wenselijkheid zo al niet noodzakelijkheid om hier te lande tot uitbreiding van het ploegensysteem over te gaan, aanwezig is; 2. dat ruimere toepassing van deze methode van werken onder de huidige omstandigheden bevorderlijk is te achten om tot opvoering van de productie, verlaging van de kostprijs en uitbreiding van de arbeidsmogelijkheden te komen; 3. dat de mogelijkheid om hier te lande tot uitbreiding van het ploegensysteem te geraken echter niet alleen afhankelijk zal zijn van een bedrijfstaksgewijze in te stellen onderzoek naar de technische en economische mogelijkheden van dit systeem, mede bezien uit een oogpunt van internationale verhoudingen, doch grotendeels ook van de bereidheid der arbeiders om hieraan mede te werken.

Dr J. P. Snoep, *De goudpolitiek.*

Een devaluatie van de dollar tegenover het goud behoeft geen devaluatie van de dollar tegenover de gulden, het pond enz., te betekenen. Het vraagstuk van de muntpariteiten en dat van de goudprijs zijn niet één en hetzelfde. Het is mogelijk de goudprijs te veranderen zonder aan de pariteiten te tornen en zonder de overige prijzen belangrijk te beïnvloeden. Het is eveneens mogelijk de verhoudingen van de verschillende valuta's te herzien, zonder daarom de prijsverhouding tussen goederen en goud te wijzigen. Het minst onwaarschijnlijk is, dat men een vrije goudmarkt in de Verenigde Staten zal herstellen met vrije verkoop uit voorraad, met vrije omwisselbaarheid van de dollar in goud op basis van de huidige goudwaarde. Een verhoging van de goudprijs in Amerika met een dollardevaluatie tegenover het buitenland is tegen iedere economische logica gericht.

F. S. Noordhoff, *Oliereserves onder de zeebodem.*

In dit artikel wordt verder ingegaan — zie ook „E.-S.B.” van 3 Augustus 1949 — op de betekenis, en de problemen verbonden aan de exploratie, van oliereserves, welke zich onder de zeebodem bevinden.

SOMMAIRE.

D. Roemers, *Le niveau réel des salaires aux Pays-Bas.*

L'auteur montre dans cet article: a. que la quote-part des salariés dans le revenu national n'est actuellement pas disproportionnée à l'égard de l'année 1938; b. que le revenu réel de la population néerlandaise s'est accru depuis 1938; l'accroissement des salaires des ouvriers a été en moyenne plus important que celui des autres catégories, toutefois en dehors de la classe ouvrière des glissements importants se sont produits; c. qu'il n'est pas établi que le niveau des salaires aux Pays-Bas soit inférieur à celui des autres pays en Europe; l'inverse est, plutôt vrai.

A. J. van Bavel, *Le travail par équipe.*

Une application plus large du travail par équipe est désirable, afin de pouvoir arriver à une augmentation de la production, à une diminution du prix de revient et à une extension du marché du travail. Dans cet ordre d'idées, il importe de procéder à une enquête par secteur industriel, afin d'examiner les possibilités techniques et économiques du travail par équipe. Une extension de ce système n'est guère possible qu'à la condition que les ouvriers soient prêts à y collaborer.

Dr J. P. Snoep, *La politique de l'or.*

Une dévaluation du dollar vis à vis de l'or ne signifie pas nécessairement une dévaluation du dollar envers le florin, la livre, etc. Le problème des parités et celui du prix de l'or ne sont pas problématiques. Il n'est pas moins vraisemblable que l'on rétablira aux Etats-Unis un marché de l'or libre, permettant la vente libre sur stock ainsi que la libre convertibilité du dollar en or sur la base de la valeur actuelle de l'or. Une augmentation du prix de l'or aux Etats Unis et une dévaluation du dollar vis à vis de l'étranger sont contraires à toute logique économique.

F. S. Noordhoff, *Réserves de pétrole sous le fond de la mer.*

L'article traite de l'importance et des problèmes relatifs à l'exploration de ces réserves de pétrole.

SUMMARIES.

D. Roemers, *The real wage-level in the Netherlands.*

The present share of the wage-earners in the national income is not disproportionately high to the 1938 level. The real income of the Netherlands nation has increased since 1938. At an average the real wages of the labourers have increased more than those of the other classes, but inside the labour group great shifts have occurred. The Netherlands wage-level does not seem to compare unfavourably with that in other European countries.

A. J. van Bavel, *Working in shifts.*

Greater application of the shift-system is desirable for raising production, decreasing the cost-price and extending labour-possibilities. The technical and economic possibilities must be examined for the individual branches of industry. Co-operation of the labourers is essential.

Dr J. P. Snoep, *The gold-policy.*

Devaluation of the dollar in respect of gold does not necessarily mean devaluation in respect of other currencies. The problem of currency parities and of the price of gold are not identical. The least unlikely is that the U.S.A. will restore a free gold-market with free sales from stock and free convertibility of the dollar into gold on the basis of the present gold-value. An increase of the price of gold and devaluation of the dollar in respect of other currencies is contrary to all economic logic.

F. S. Noordhoff, *Oil-reserves under the sea-bottom.*

A review of the importance of and the problems connected with the utilization of these oil-reserves.

HET REËLE LOONPEIL IN NEDERLAND.

De devaluatie heeft een nieuwe phase in de na-oorlogse loon- en prijspolitiek van Nederland ingeluid. Eén van de vragen, die bij de thans plaatsvindende onderhandelingen tussen Regering en Stichting van de Arbeid moeten worden behandeld, is, of het tegenwoordige inkomenspeil van de Nederlandse arbeider gehandhaafd kan blijven. Van de wenselijkheid van handhaving zal ieder wel overtuigd zijn; de meningsverschillen beginnen, wanneer men over de economische mogelijkheden komt te spreken. De President van De Nederlandsche Bank, Dr M. W. Holtrop, heeft in zijn rede voor de afgestudeerden van de Amsterdamse Universiteit zijn mening duidelijk gegeven. Midden 1952 moet de betalingsbalans sluitend zijn. Wij moeten dus onze productie opvoeren, zonder vergroting van de consumptie en de investeringen. Daar onze bevolking groeit, betekent een gelijk niveau van totale consumptie een vermindering per hoofd der bevolking. Derhalve adviseert Dr Holtrop prijsverhoging zonder loonsverhoging. In het bijzonder het consumptiepeil van de arbeiders moet omlaag, daar de arbeiders er in het algemeen beter aan toe zijn dan in 1938.

Dr Holtrop staat in zijn oordeel niet alleen. In een uitvoerig artikel, in het nummer van 15 September 1949, dat zeer belangwekkende cijfers bevat, stelt „Mededelingen”, het orgaan van het Centraal Sociaal Werkgeversverbond, de vraag, of de in het orgaan van dit verbond geconstateerde stijging van het levenspeil der arbeiders in vergelijking met 1939 economisch wel gefundeerd en houdbaar is. En tenslotte publiceert de Regering in het Centraal Economisch Plan 1949-cijfers omtrent het Nederlandse loonpeil in vergelijking met het Engelse (blz. 41) en vermeldt als conclusie, dat ons loonpeil in vergelijking met andere landen aan de hoge kant is.

Wij willen trachten de in verband hiermee gepubliceerde cijfers aan een critische beschouwing te onderwerpen. Vooraf willen wij echter vaststellen, dat de verdeling van het nationale inkomen, zoals die in de vooroorlogse periode bestond, voor ons geen vaststaand gegeven is, waarvan onder geen voorwaarde mag worden afgeweken. Het bewijs, dat het gemiddelde reële loonpeil van de arbeiders thans hoger is dan in 1938/39, is ons dus niet voldoende om de conclusie te rechtvaardigen, dat het reële loonpeil moet dalen. Uiteraard erkennen wij, dat bij een gelijk nationaal inkomen de verhoging van de consumptie van de ene groep slechts kan worden verkregen ten koste van de consumptie, van de andere groep, dan wel van de investeringen, indien, zoals in de laatste jaren wel het geval was, geen buitenlandse hulp in de vorm van leningen of schenkingen beschikbaar is. Maar het gaat ons te ver, als men uit de omstandigheid, dat de buitenlandse hulp afneemt, zonder meer afleidt, dat dus de groepen, die sedert 1938/39 hun consumptieniveau hebben zien stijgen, moeten worden teruggedrongen. Veelal wordt thans een nauw verband gelegd tussen de ondernemingsresultaten enerzijds en de bereidheid tot inspanning van de ondernemers anderzijds. Maar een dergelijk verband bestaat niet alleen bij de ondernemers. Een terugdringen van het levenspeil van de arbeiders kan wel eens een meer dan evenredige daling van de productie tengevolge hebben. Bovendien staat het in het geheel niet vast, dat de arbeidskrachten, die door deze consumptieverlaging vrij komen, in de exportindustrie aan de slag kunnen. Is dat niet het geval, dan is het enige onmiddellijke gevolg, dat er werkloosheid ontstaat. Sommigen vinden, dat dat noodzakelijk is voor de vereiste aanpassing¹⁾. Maar wij zijn van oordeel, dat daarbij de politieke en sociale gevolgen van een dergelijke werkloosheid nauwelijks of in het geheel niet zijn overwogen.

¹⁾ Zie: Dr A. de Graaf in zijn prae-advies voor de Vereniging voor Staathuishoudkunde en Statistiek, blz. 107.

Wij komen tot de cijfers. Dr Holtrop wees er in zijn rede op, dat de loontrekkers in 1947 55,8 pCt van het nationale inkomen trokken en in 1938 46,9 pCt, en verbond hieraan de conclusie, dat een zekere verlaging van het levenspeil van de massa uit een sociaal en moreel oogpunt aanvaardbaar is.

Hierbij dient echter te worden vermeld, dat het aandeel van de loontrekkers in 1946 58 pCt bedroeg. Voor 1948 zijn nog geen definitieve cijfers bekend. Oud-Minister Ir H. Vos waagde een schatting van 53 pCt²⁾. Op basis van de in het Centraal Economisch Plan 1949 gepubliceerde cijfers komt men tot een hoger percentage. Het Plan berekent het nationale product op f 12,28 mrd, terwijl het aandeel van de loontrekkers f 6,89 mrd bedraagt. Uit deze cijfers resulteert een percentage van 56. Voor 1949 luiden deze cijfers respectievelijk f 12,61 mrd, f 7,12 mrd en 56,5 pCt³⁾. In het bijzonder voor 1949 komen de schattingen van het Centraal Planbureau ons optimistisch voor.

Bij de verdeling tussen arbeids- en vermogensinkomsten moet voorts in aanmerking worden genomen, hoeveel arbeid en hoeveel vermogen in het productieproces wordt aangewend. In 1938 telde Nederland 300.000 werklozen (werkverschaffing buiten beschouwing gelaten); voor de huidige bevolkingsgrootte zou dat een-werkloosheid van 340.000 betekenen. In 1948 was de werkloosheid in Nederland 40.000 à 50.000, een verschil derhalve van ca 300.000 of ca 10 pCt van de beroepsbevolking in loondienst. Daar tegenover staat, dat het nationale vermogen aanzienlijk is teruggelopen. In „Statistische en Economische Onderzoekingen” van Maart 1949 komt een berekening van het nationale vermogen van Nederland voor. Uit deze berekening blijkt, dat het nationale vermogen in 1938 bijna f 29 mrd bedroeg, waartegenover de grootte van het nationale vermogen in 1947 tegen prijzen van 1938 op f 21 mrd wordt geschat. Een teruggang van ruim 25 pCt. Enerzijds een belangrijke groei van het in het productieproces opgenomen aantal arbeiders; anderzijds een aanzienlijke vermindering van het beschikbare vermogen. Onze conclusie is derhalve, dat de beschikbare cijfers over de verdeling tussen arbeids- en vermogensinkomsten niet wijzen op een belangrijke wijziging ten gunste van de arbeidsinkomsten.

Nu vormen de ontvangers van arbeidsinkomsten absoluut geen homogene groep. De directeur van de naamloze vennootschap trekt evenzeer arbeidsinkomsten als de arbeider in het door deze directeur geleide bedrijf. De conclusie, dat het aandeel van de loontrekkers niet onevenredig is gestegen, zegt dus niet voldoende omtrent het inkomenspeil van de verschillende groepen, waaruit deze loontrekkers bestaan. En nu is de algemene opvatting, dat de handarbeider er dan toch maar bijzonder gunstig aan toe is. Het hierboven reeds geciteerde nummer van „Mededelingen” bevat omtrent deze vraag zeer interessante cijfers. Het betreffende artikel „De koopkracht van de lonen en de levensstandaard der arbeidersgezinnen” werd geschreven naar aanleiding van de vragen, die het Eerste Kamerlid, de heer H. Oosterhuis, omtrent de daling van de koopkracht van de lonen in de periode September 1948 tot Juni 1949 had gesteld. „Mededelingen” erkende deze daling, maar wees erop, dat in de periode Juni 1947 tot September 1948 de koopkracht van de lonen met een ongeveer gelijk percentage was gestegen. Over de gehele periode was de koopkracht gelijk gebleven. Deze conclusie komt ons op grond van de cijfers juist voor. In dezelfde periode steeg het indexcijfer voor de arbeidsproductiviteit echter met meer dan 10 pCt. De verbetering van de arbeidsproductiviteit is dus niet besteed aan verhoging van het reële loon van de arbeiders. Zij is, wat inderdaad noodzakelijk was, voor een belangrijk deel

²⁾ Zie: Ir H. Vos: „Economische Beschouwingen, „Socialisme en Democratie”, Juli/Augustus 1949.

³⁾ Zie: „Centraal Economisch Plan 1949”, blz. 38.

gebruikt voor een verbetering van de positie van de betalingsbalans.

Voorts vergelijkt „Mededelingen” het inkomenspeil van de gemiddelde industrie-arbeider in 1939 en 1948. Het vergelijkt daartoe de stijging van de uurverdiensten en de kosten van levensonderhoud op grond van het vooroorlogse goederenpakket. Beide indexcijfers zijn gebaseerd op October/November 1939 = 100. Bovendien werd de kinderbijslag, die thans wel en vóór de oorlog niet werd uitgekeerd, in aanmerking genomen. Rekening houdend met de verdeling van de arbeiders in, geschoolden, geoefenden en ongeschoolden, werd de conclusie getrokken, dat het reële inkomenspeil voor een arbeidersgezin met twee kinderen sinds 1939 met 9 pCt en voor een gezin met drie kinderen met 14,5 pCt omhoog is gegaan. Men dient er echter rekening mee te houden, dat wij hier met een gemiddelde te maken hebben en dat er binnen de arbeidersgroep belangrijke verschuivingen kunnen hebben plaatsgevonden, hetgeen, zoals wij zullen aantonen, het geval is. Maar alvorens daartoe over te gaan, willen wij een opmerking maken over de gekozen vergelijkingsmaatstaven. Er is een groot verschil tussen de stijging van de regelingslonen (sinds 1938 ca 75 pCt) en de stijging van de uurverdiensten (sinds 1938 ca 100 pCt). Men vraagt zich af, hoe dit verschil kan worden verklaard. Een zo veel sterkere stijging van de tariefverdienden dan van het basisloon komt ons niet waarschijnlijk voor. Worden de kosten per uur verrichte arbeid vastgesteld, dan heeft het groter aantal vacantedagen een verhoging van de uurverdiensten tengevolge, dat echter geen verhoging van het consumptiepeil veroorzaakt. Bovendien is het wel uitgesloten, dat bij de enquêtes naar de uurverdiensten nauwkeurig onderscheid wordt gemaakt tussen geoorloofd en ongeoorloofd loon. Wij wagen dan ook de veronderstelling, dat, naarmate het verschijnsel van de zwarten verdwijnt, de indexcijfers van uurlonen en uurverdienden elkaar weer zullen naderen. Wij aanvaarden de basis van de vergelijking van het Centraal Sociaal Werkgeversverbond dan ook met enige reserve.

Gaan wij nu na, hoe op deze basis het reële inkomen van de verschillende groepen arbeiders is gestegen, dan komen wij tot de conclusie, dat vele arbeiders in de industrie een lager reëel inkomen hebben dan in 1939. Wij berekendén de volgende cijfers:

Vergelijking reëel loonpeil 1939-1949 van industrie-arbeiders.

	(1939 = 100)			
	Gezinnen zonder kinderen	Gezinnen m. 1 kind	Gezinnen m. 2 kin- deren	Gezinnen m. 3 kin- deren
Gehelè land:				
Gemiddeld	99	104	109	114,5
Geschoolden	93	97	102	107
Geoefenden	100	105	111	116
Ongeschoolden	108	113	110	125
Grote steden:				
Gemiddeld	86	90	95	99
Geschoolden	83	87	91	95
Geoefenden	89	93	98	102
Ongeschoolden	93	97	102	107

Uit dit overzicht blijkt duidelijk, dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden van de gezinnen zonder kinderen naar de gezinnen met kinderen, van de geschoolden naar de ongeschoolden en van de grote stad naar het platteland. Wij treden niet in een beschouwing naar de economische mogelijkheid of de sociale wenselijkheid van deze verschuivingen. Wij constateren slechts, dat de oppervlakkige conclusie, dat de arbeider zijn reële inkomen sinds 1939 heeft zien stijgen, niet op de basis van een gemiddelde kan worden getrokken. De arbeiders in de grote stad en de geschoolden hebben hun reële inkomen sedert 1939 zien dalen en zij maken ongeveer de helft van het totaal uit. Hierbij moet men bedenken, dat deze cijfers van 1948 dateren. Inmiddels is de koopkracht van de lonen nog achteruitgegaan. Naar onze mening

had Dr Holtrop dan ook heel wat concreter moeten zijn, indien hij wilde terugkeren naar de situatie van 1938. Dan had hij moeten aanbevelen de koopkracht van de minstbetaalde arbeiders te verlagen, het verschil tussen stad en platteland groter te maken, of wel de kinderbijslag te beperken. Ieder, die de sociale kaart van Nederland kent, beseft, dat dat eenvoudiger is gezegd dan gedaan. Wij bevelen het dan ook niet aan.

Wij wilden slechts aantonen, dat de verhoging van het levenspeil van de slechtst betaalde arbeiders voor een belangrijk deel mogelijk is gemaakt door het achterblijven ten opzichte van 1938 van het reële loon van andere arbeidersgroepen. Indien alle lonen in dezelfde mate als die van de slechtst betaalde groepen waren gestegen, zou dit het prijsniveau hebben verhoogd, waardoor de reële betekenis van de loonsverhogingen zou zijn verminderd. Door beperking van de looneisen van deze beter betaalde arbeidersgroepen is de reële inkomensverbetering van andere arbeidersgroepen werkelijkheid kunnen worden.

Overigens is niet alleen het gemiddelde reële inkomen van de arbeiders gestegen; hetzelfde geldt voor het nationale inkomen per hoofd der bevolking. Wij verwijzen daarvoor naar een andere studie, in het Maartnummer 1949 van „Statistische en Econometrische Onderzoekingen”. Volgens deze studie bedroeg het nationale inkomen per hoofd der bevolking in 1948 105 (1938 = 100). Daarbij komt aan buitenlandse hulp 10. De consumptie door verbruikers steeg van 81 tot 87, de consumptie van de Overheid van 14 tot 19, de netto-investeringen in bedrijven van 2 tot 9, terwijl de belegging in het buitenland van 3 tot 0 daalde; alles in vergelijking tot 1938 per hoofd der bevolking. Wij zien dus geen verhoging van het consumptiepeil in 1948 ten opzichte van 1938 van 7 à 8 pCt per hoofd der bevolking. Er is dus geen sprake van, dat de stijging van het levenspeil van de slechtst betaalde arbeiders alleen ten koste van de andere groepen is gegaan.

Komen wij tenslotte tot de opmerking van het Centraal Economisch Plan 1949, dat het Nederlandse loonpeil hoog is in vergelijking tot dat van andere landen. Het Plan geeft hiervoor slechts een bewijs ten opzichte van Engeland. Het wordt niet duidelijk op welke basis deze conclusie voor andere landen rust. Onlangs is er een rapport van de Economische Commissie voor Europa verschenen, waarin een vergelijking was opgenomen van het loonpeil in de verschillende landen. Deze vergelijking was gebaseerd op de arbeidskosten per product-eenheid, uitgedrukt in Amerikaanse dollars, 1935/38 = 100. Wij ontlelen hen aan „Het Financieele Dagblad” van 9 September 1949. Zij dateren dus van vóór de devaluatie. Het zijn de volgende:

België	299
Tsjechoslowakije	292
Denemarken	205
Finland	398
Frankrijk	196
Duitsland	232
Hongarije	255
Italië	241
Nederland	189
Noorwegen	208
Zweden	209
Groot-Brittannië	165
Verenigde Staten	208

Deze cijfers geven dus een veel gunstiger beeld dan de conclusie van het Centraal Economisch Plan 1949 zou doen vermoeden. Ten aanzien van Engeland constateert het Plan een gunstige ontwikkeling. Terwijl in Engeland de arbeidskostenindex van 1945 tot 1949 van 233 tot 246 steeg, daalde deze in Nederland van 284 tot 272 (basis 1938 = 100). In deze berekening neemt het Centraal Plan-bureau voor Nederland een sociale lasten-index van 114 aan, voor Engeland van 101. Deze index geeft de verhouding aan van de lonen plus de sociale lasten tot de lonen, uitgedrukt in procenten van de overeenkomstige verhouding in 1938. Een gedetailleerde berekening van de sociale lasten-index in Nederland ontbreekt. De index

voor Engeland is wel zeer laag, indien men de belangrijke verbetering van de sociale voorzieningen in dat land in aanmerking neemt. In Engeland wordt echter een veel groter deel van de sociale voorzieningen rechtstreeks uit de Schatkist gefinancierd. Uiteindelijk maakt dat voor de volkshuishouding geen enkel verschil, al kan de invloed op de diverse bedrijfstakken geheel verschillend zijn. Wij wijzen in dit verband op de subsidies op levensmiddelen, die in Engeland veel hoger zijn dan bij ons (het indexcijfer voor de kosten van levensonderhoud staat in Engeland dan ook op 173⁴⁾), de kinderbijslag en de gezondheidsdienst. Een aanwijzing, maar niet meer dan dat, vindt men in de vergelijkende cijfers van het overheidsbudget⁵⁾. In Nederland werd in 1938 via de Overheid 14,0 pCt van het nationale inkomen overgedragen, in 1949 13,3 pCt, een daling van 0,7 pCt, in dezelfde periode steeg het percentage in Engeland van 11,3 op 17,1. In Nederland steeg het percentage, dat de kostprijsverhogende belastingen van het nationale inkomen uitmaken, in de periode 1938-1949 van 13,2 tot 16,7; in Engeland van 13,6 op 21,4. Deze cijfers geven wel een aanwijzing, dat de factor van de belastingdruk bij de vergelijking van het loonpeil niet buiten beschouwing mag blijven. In dit opzicht vertoont de berekening van het Centraal Planbureau ons inziens een lacune. Nog onlangs wees „De Industrie”, het orgaan van de Hoofdgroep Industrie, erop, dat de Nederlandse kostprijzen in Europa gunstig lagen ten opzichte van Engeland, hetgeen de berekeningen van het Planbureau eveneens weerspreekt⁶⁾.

Resumerende menen wij in het bovenstaande te hebben aangetoond:

- a. dat het aandeel van de loontrekkers in het nationale inkomen niet onevenredig hoog is ten opzichte van 1938, wanneer men het groter aantal loontrekkers en het verminderde nationale vermogen in aanmerking neemt;
- b. dat niet alleen het reële inkomen van de arbeiders, doch ook dat van het Nederlandse volk in het algemeen sedert 1938 is toegenomen; weliswaar is de stijging van het reële inkomen van de arbeiders gemiddeld groter dan van de overige Nederlandse bevolking, doch binnen de arbeidersgroep hebben eveneens grote verschuivingen plaatsgevonden;
- c. dat het zeker niet vaststaat, dat het Nederlandse loonpeil ongunstig ligt ten opzichte van andere Europese landen; er zijn meer aanwijzingen voor de omgekeerde conclusie.

Met het bovenstaande hebben wij de ernst van het probleem, dat Dr Holtrop aan de orde heeft gesteld, geenszins willen ontkennen. Wij hebben willen waarschuwen tegen eenzijdige conclusies omtrent het reële loonpeil en willen betogen, dat men, indien er offers moeten worden gebracht, zich daarbij niet tot de arbeiders moet beperken.

Amsterdam.

D. ROEMERS.

⁴⁾ Zie: „The Economist” van 8 October 1949.

⁵⁾ Zie: „Centraal Economisch Plan 1949”, blz. 38.

⁶⁾ Zie: „De Industrie” van 1 October 1949: „De devaluatie van de gulden”.

HET WERKEN IN PLOEGEN.

Inleiding.

In verreweg de meeste gevallen valt het aantal productieve uren van de onderneming samen met het aantal arbeidsuren van de arbeider en wordt diens gevolg het enkele ploegsysteem toegepast, waarbij dus de arbeider 8½ uur per dag en 48 uur in de week arbeid verricht en de onderneming een gelijk aantal productieve uren heeft. Gewoonlijk liggen begin en einde van de arbeidstijd en de productieve uren tussen 7 en 18 uur en Zaterdag tussen 7 en 13 uur.

Wil men het aantal productieve uren van de onderneming opvoeren, dan is het noodzakelijk om een meer-

ploegensysteem in te voeren; de arbeidstijd van de werknemer toch blijft, behoudens wanneer vergunning tot overwerk is verkregen, beperkt tot 8½ uur per dag en 48 uur per week. Het hangt hierbij af van het aantal productieve uren, dat voor de onderneming wenselijk wordt geacht, welk ploegensysteem zal worden gevolgd.

In de eerste plaats komt het zgn. „normale” twee-ploegensysteem in aanmerking, waarbij het mogelijk wordt het aantal productieve uren tot het dubbele, nl. 17 per dag en op Zaterdag 11, op te voeren. In dit geval zal dan kunnen worden gewerkt van 5 tot 23 uur (Zaterdag van 5 tot 16 uur); iedere ploeg verblijft dan op de eerste 5 werkdagen, inclusief ½ uur rust, gedurende 9 uur in de onderneming, hetzij van 5 tot 14, hetzij van 14 tot 23 uur. Op Zaterdag zal geen rust worden gegeven en zullen de ploegen dus, hetzij van 5 tot 10½, hetzij van 10½ tot 16 uur arbeid verrichten. Wekelijks wisselen de arbeiders uit de ochtend- en avondploegen.

Een groot aantal variaties op dit „normale” twee-ploegensysteem is mogelijk. Wordt bijv. de wenselijkheid gevoeld om de vrije Zaterdagmiddag te behouden, dan kan de tweede ploeg op Zaterdag uitvallen, met dien verstande, dat het aantal verloren arbeidsuren op de overige dagen wordt ingehaald, waardoor deze ploeg dan gedurende 9½ uur tussen 14 en 24 uur zal moeten werken en een weekmaximum van 47½ uur haalt. Ook is het mogelijk een normale dagploeg tussen bijv. 8 en 17 uur te laten werken en daarop een nachtploeg te doen aansluiten, die gedurende 9½ uur op de eerste vijf werkdagen arbeid verricht. Op deze wijze worden de arbeiders slechts om de week de bezwaren van de ploegenarbeid. Wordt de wenselijkheid gevoeld om steeds een, zij het gedeeltelijk, vrije avond ter beschikking te hebben, dan kan de eerste ploeg bijv. tussen 8 en 17 uur werken en de tweede ploeg 5 nachten tussen 22 en 8 uur. Deze variaties zijn uiteraard voor uitbreiding vatbaar.

Valt het wenselijk geachte aantal productieve uren tussen de 8½ en 17 uur per etmaal, dan zullen de ploegen, wil men de arbeiders althans 8½ uur per dag en 48 uur per week doen werken, elkaar gedurende een bepaalde periode overlappen.

Voorts kan nog toepassing vinden het zgn. „gebroken” twee-ploegensysteem. Hierbij wordt bijv. op de eerste vijf werkdagen gewerkt als volgt: ploeg I: 5-10½; ploeg II: 10½-14; ploeg I: 14-18 en ploeg II: 18-22 (Zaterdag ploeg I: 5-10½ en ploeg II: 10½-14 uur). Door deze regeling wordt bereikt, dat de productiegang van de onderneming niet behoeft te worden onderbroken door de wettelijk vereiste rustperiode van ½ uur na ten hoogste 5½ uur arbeid, welke rusttijd in de praktijk veelal na 4½ uur arbeid wordt gegeven.

Wil men het aantal productieve uren van de onderneming opvoeren tot het maximum per etmaal, nl. 24 uur, dan zal men gebruik moeten maken van een drie-ploegensysteem, waardoor continu zal kunnen worden gewerkt. Ook hier is een groot aantal variaties mogelijk. Gebruikelijk is om elke ploeg gedurende 8 uur per dag arbeid te doen verrichten, terwijl op Zondag tussen 0 en 24 uur geen arbeid wordt verricht; hierdoor wordt dan door elke ploeg 48 uur per week gewerkt. De ploegen lossen elkaar dan af te 0, 8 en 16 uur. Een andere, meer in toepassing gebrachte, mogelijkheid is, om de bedrijfsstilstand te doen vallen tussen 's Zondags 6 en 's Maandags 6 uur, waardoor de dagelijkse aflossing plaats heeft om 6, 14 en 22 uur.

Is het noodzakelijk de beker der productieve uren tot de bodem te ledigen en ook op Zondag door te werken, zgn. vol-continu, dan kan men niet volstaan met het reeds genoemde drie-ploegensysteem, doch zal men daarnaast een zgn. invalploeg moeten formeren, die gedurende 24 uur per week in het ploegensysteem moet worden ingeschakeld.

Tenslotte wordt nog de aandacht gevestigd op het zgn.

Frans vier-ploegensysteem. Hierbij wordt vol-continu gewerkt, terwijl elke ploeg na 8 uur arbeid niet 16, doch 24 uur rust geniet, hetgeen medebrengt, dat elke ploeg in 4 weken tijd gedurende één week 48 uur, doch gedurende de overige 3 weken slechts 40 uur, dus gemiddeld 42 uur per week arbeid verricht.

Ontwikkeling van de ploegenarbeid.

Omtrent de omvang van de ploegenarbeid, zowel in het heden als in het verleden, zijn weinig gegevens verzameld.

Dit behoeft ook geen verwondering te baren, wanneer men bedenkt, dat in het verleden geen wettelijke beperking van de arbeidstijd gold en hierdoor geen overzicht van de ploegenarbeid kon worden verkregen, terwijl thans de ploegenarbeid in vele gevallen wettelijk is geoorloofd, zonder dat hiervoor een speciale vergunning nodig is, waardoor het eveneens onmogelijk is, zonder het instellen van een speciaal onderzoek, de nodige gegevens te verzamelen.

Wat Nederland betreft zijn echter over het jaar 1909 nauwkeurige opgaven beschikbaar. Opgemerkt zij, dat in genoemd jaar van wettelijke beperking van de werktijd, althans voor volwassen mannen, nog geen sprake was. De Arbeidswet 1889 gold en deze wet hield alleen beperkende bepalingen in ten aanzien van de arbeid van vrouwen en jeugdige personen (in het algemeen mochten deze niet langer arbeid verrichten dan 11 uur per dag, terwijl de werktijd gelegen moest zijn tussen 5 uur en 19 uur).

In het najaar 1909 werd door de Arbeidsinspectie een uitvoerig onderzoek ingesteld naar de werktijdregeling in die bedrijven, waarin de werktijd zich over een bepaalde tijdsperiode gedurende de dag en de nacht uitstrekte en die dus blijkbaar om technische en/of economische redenen in ploegen werkten. De verkregen gegevens zijn in tabel I verwerkt.

Voorts staan ons nog ter beschikking enige gegevens van zeer recente datum. In Mei van dit jaar werd nl. door de Arbeidsinspectie een onderzoek ingesteld naar de omvang van de ploegenarbeid in de metaalnijverheid en in de textielindustrie. Hierbij zij opgemerkt, dat in 1919 de thans nog geldende Arbeidswet ter vervanging van de reeds genoemde Arbeidswet 1889, die inmiddels in 1911 vrij ingrijpend was gewijzigd, tot stand kwam. Deze wet stelde, na de wijziging van 1922, de arbeidstijd in fabrieken en werkplaatsen in het algemeen vast op 8½ uur per dag en 48 uur per week en verbood de arbeid tussen 18 en 7 uur, op Zaterdag na 13 uur en op Zondag, doch bepaalde, dat bij algemene maatregel van bestuur om redenen van technische of maatschappelijke (economische) aard afwijking van deze normen kon worden toegestaan.

De hierboven bedoelde algemene maatregel van bestuur, het Werktijdenbesluit voor fabrieken of werkplaatsen, laatstelijk vastgesteld in 1936, houdt o.a. een volledige opsomming van de toegestane afwijkingen van de genoemde normen in en maakt invoering van twee of meer ploegenstelsels mogelijk in bepaalde, met name genoemde soorten van ondernemingen of voor bepaalde, eveneens met name genoemde soorten werkzaamheden. Daarnaast bestaat de mogelijkheid, dat bij speciale vergunning van de Arbeidsinspectie voor andere, niet in het Werktijdenbesluit genoemde, ondernemingen of werkzaamheden gedurende een bepaalde periode wordt toegestaan een ploegenstelsel toe te passen. Het Werktijdenbesluit legt de grenzen van de twee-ploegenarbeid voor vrouwen en jeugdige personen vast op 5 en 22 uur (Zaterdags 5 en 18 uur) en voor mannen op 5 en 23 uur (Zaterdags eveneens 5 en 18 uur). Bij het invoeren van drie- of meer ploegenstelsels kan gedurende het volle etmaal arbeid worden verricht, al of niet met stilstand op Zondag. De voorwaarden, die voor ploegenarbeid zijn gesteld, zijn zodanig, dat elke arbeider, die aan deze arbeid deelneemt, gemiddeld niet langer arbeid verricht dan 48 uur per week.

De resultaten van de enquête van Mei 1949 zijn in tabel II opgenomen.

Aspecten van de ploegenarbeid.

Het werken in ploegen heeft drie aspecten, nl. het bedrijfstechnische, het bedrijfseconomische en het sociale aspect.

Het bedrijfstechnische aspect heeft betrekking op de vraag, of het mogelijk is bij de bestaande outillage, de bestaande productiemethode en bij de beschikbare arbeidskrachten in ploegen te gaan werken. Het moet nl. mogelijk zijn de machines en werktuigen gedurende lange tijd achtereen in gebruik te houden, zonder dat voor onderhoud gestopt behoeft te worden. Ook de productiemethode moet zodanig zijn, dat het mogelijk is het werk of het werkstuk, waaraan men bezig is, zonder schade voor het product in de handen van de collega-ploegenarbeider te geven. Wordt aan deze voorwaarden niet voldaan, dan behoort ploegenarbeid tot de onmogelijkheden.

Daarnaast doet zich ook de vraag voor, of het grotere aantal arbeidskrachten, dat voor de ploegenarbeid nodig is, beschikbaar is. Vooral wanneer het geschoolde arbeid betreft, liggen op dit terrein moeilijkheden. In de praktijk hebben zich reeds vele gevallen voorgedaan, dat het werken in ploegen afstuitte op het niet beschikbaar zijn van een voldoende aantal voor het werk geschikte arbeidskrachten. Ook de kwestie van het toezichthoudend personeel speelt een grote rol. Bij het productieproces toch hangt in het algemeen veel af van de kennis en ervaring

TABEL I.

Bedrijfsgroepen	aantal onder- nemingen	aantal ondern. m. ploegenarb.	b in pCt van a	aantal arbeiders in a	aantal arbeiders in b	aantal arb. in b in ploeg.arb.	f in pCt van d	f in pCt van e
	a	b	c	d	e	f	g	h
1. Aardewerk, glas, kalk, enz.	1.119	318	28,5	34.741	25.071	3.211	9,2	12,8
2. Diamant en andere edelgesteenten..	206	—	—	6.753	—	—	—	—
3. Boek- en steendrukkerijen	758	5	0,7	13.930	507	346	2,5	68,2
4. Bouwbedrijven	563	—	—	8.386	—	—	—	—
5. Chemische nijverheid	438	103	23,5	8.591	5.803	3.703	43,1	93,8
6. Hout-, kurk- en strobewerking ..	1.502	—	—	21.881	—	—	—	—
7. Kleding en reiniging	1.467	—	—	25.612	—	—	—	—
8. Kunstnijverheid	47	—	—	665	—	—	—	—
9. Leder, wasdoek, caoutchouc	300	1	0,3	5.920	52	12	0,9	0,2
10. Oer, steenkolen, turf	50	2	4,0	821	114	104	12,7	91,2
11. Metalen (bewerking van)	1.133	9	0,8	19.006	3.070	548	2,9	17,9
12. Vervaardiging van stoom- en andere werktuigen, instrumenten, enz.	638	21	3,3	24.103	896	132	0,5	14,7
13. Scheepsbouw, vervaardiging van rij- tuigen	461	—	—	21.507	—	—	—	—
14. Papier	231	34	14,7	8.140	4.350	2.461	30,2	56,6
15. Textiel	4.479	3	0,1	57.513	711	1.355	0,2	19,0
16. Vervaardiging van gas en electriciteit	294	177	60,2	7.500	7.069	2.761	36,8	39,1
17. Bereiding van voedings- en genot- middelen	22.169	220	1,0	100.194	19.575	11.861	19,5	60,6
Totaal	35.855	893	2,5	365.263	67.218	25.257	6,9	37,6

TABEL II.

Bedrijfsgroepen	aantal inrichtingen	aantal arbeiders	waarvan werkzaam			percentage arbeiders, werkzaam:		
			niet in ploegen	in 2 ploegen	in 3 of meer ploegen	niet in ploegen	in 2 ploegen	in 3 of meer ploegen
Metaalindustrie.								
Carrosserie- en wagenbouw	39	2.548	2.523	16	9	99,2	0,63	0,35
Constructiewerkplaatsen	29	2.947	2.827	104	16	95,93	3,53	0,54
Draad- en draadwarenfabrieken	15	2.145	1.278	572	295	59,58	26,67	13,75
Emaillerafabrieken	2	779	483	214	82	62,00	27,47	10,53
Instrumentenfabrieken	13	868	832	36	—	95,85	4,15	—
Kabelfabrieken	1	869	221	198	450	25,43	22,79	51,78
Machiefabrieken	184	20.529	18.447	1.778	304	89,86	8,66	1,48
Metaalwarenfabrieken	29	2.185	1.986	144	55	90,89	6,59	2,52
Motorenfabrieken	5	1.288	1.178	110	—	91,46	8,54	—
Rijwielfabrieken	29	2.491	2.439	32	20	97,91	1,29	0,80
Scheepswerven	111	34.123	32.884	1.152	87	96,37	3,38	0,25
Smederijen	4	624	542	82	—	86,86	13,14	—
Stalen meubelen (fabr. van)	6	475	459	16	—	96,63	3,37	—
IJzergieterijen	42	7.681	6.253	958	470	81,41	12,47	6,12
Overige	127	18.041	15.546	1.386	1.109	86,17	7,68	6,15
Totaal	636	97.593	87.898	6.798	2.897	90,07	6,96	2,97
Textielnijverheid.								
Dekenfabrieken	8	774	478	290	6	61,76	37,47	0,77
Garenfabrieken	6	429	347	64	18	80,88	14,92	4,20
Katoenweverijen	76	29.007	22.637	6.282	88	78,04	21,66	0,30
Katoendrukkerijen	3	1.213	915	218	80	75,43	17,97	6,60
Kousen- en sokkenfabrieken	6	2.484	1.835	558	91	73,87	22,46	3,66
Spinnerijen	13	3.946	2.698	1.178	70	68,37	29,85	1,78
Tricotafabrieken	18	1.713	1.501	138	74	87,62	8,06	4,32
Trijpweverijen	3	226	226	—	—	100,00	—	—
Wollenstoffenfabrieken	53	10.793	8.598	1.898	297	79,66	17,59	2,75
Overige	82	9.790	7.820	1.216	754	79,88	12,42	7,70
Totaal	268	60.375	47.055	11.842	1.478	77,94	19,61	2,45

van het leidinggevende personeel. Bij ploegenarbeid spreekt dit des te sterker, omdat de werktijd dan voor een groot deel buiten de normale werkuren valt, waardoor het leidinggevend personeel in de ploegen grotendeels op zichzelf is aangewezen. Is het dus bij het productieproces een gebiedende eis, dat over bekwaame leidinggevende krachten wordt beschikt, bij ploegenarbeid geldt dit nog sterker. De vraag is, of deze krachten beschikbaar zijn of binnen korte tijd zijn op te leiden, wil men althans voorkomen, dat de voordelen van een grotere productie in ploegen weer geheel of gedeeltelijk teloor gaan door het naar verhouding dalen der productie, tengevolge van het optreden van storingen of het hogere percentage uitval door het maken van fouten, tengevolge van onvoldoend toezicht. Uit bedrijfstechnisch oogpunt is het vraagstuk van het leidinggevend personeel dus inderdaad zeer belangrijk.

Voorts kan nog een moeilijkheid zijn gelegen in de vervoersmogelijkheden van de arbeiders. Betreft het arbeiders, die op grote afstand van de onderneming hun woonplaats hebben, dan dient het transportprobleem oplosbaar te zijn, wil ploegendienst mogelijk zijn.

In het algemeen zal uit bedrijfseconomisch oogpunt het werken in ploegen grote voordelen opleveren. Theoretisch toch kan bij een twee-ploegendienst een dubbele productie worden bereikt, terwijl de productiekosten niet recht evenredig zullen stijgen. Hierbij maakt het echter verschil of sprake is van een kapitaal- dan wel een arbeidsintensief bedrijf. Bij een kapitaalintensief bedrijf is het mogelijk het grote aandeel, dat de kapitaalkosten van de totale productiekosten uitmaken, om te slaan over het vergrote aantal producten, waardoor een meer rendabele exploitatie der outillage mogelijk is en de kostprijs van het product lager wordt, met als gevolg betere afzetmogelijkheden. Bij sterk arbeidsintensieve bedrijven is wel sprake van verhoogde productie, doch het is zeer de vraag, of de kostprijs van het product niet wordt verhoogd. Bij het werken in ploegen toch zal men zowel met een verkorting van de werktijd der ploeg ten opzichte van de normale dagarbeid, als met stijgende loonkosten rekening moeten houden. Vaak toch wordt — vooral tegenwoordig — ter tegemoetkoming aan de onaangenaamheden, die de ploegenarbeid voor de werknemers met zich brengt, de werktijd in ploegendienst enigszins verkort

en wordt daarnaast een toeslag op het uurloon gegeven. De loonkosten worden dus meer dan recht evenredig verhoogd en in arbeidsintensieve bedrijven zal dit niet nalaten invloed uit te oefenen op de totale productiekosten. Eveneens is van belang, of van een klein-, middel- of grootbedrijf sprake is. De voordelen, verbonden aan de ploegenarbeid, zullen in het grootbedrijf sterker spreken dan in kleinere ondernemingen.

Een belangrijk punt bij de ploegenarbeid is voorts de vraag, welke positie de betrokken onderneming of de betrokken bedrijfstak in het gehele bestel inneemt. Wordt uitsluitend geproduceerd voor de binnenlandse markt, dan zal voor het bedrijf zelf de wenselijkheid om te trachten door ploegenarbeid tot kostprijsverlaging van het product te komen het sterkst spreken, wanneer import van eenzelfde product tegen lage prijzen plaatsvindt. Betreft het industrieën, die geheel of gedeeltelijk voor de export werken, dan wordt het element van kostprijsverlaging, dat in ploegenarbeid is gelegen, wel zeer belangrijk. In het verleden heeft onze textielindustrie dan ook de bedrijfseconomische voordelen van de ploegenarbeid aangevat om het hoofd te bieden aan de destijds moordende concurrentie van de Japanse textielindustrie.

Voorts kan het in bepaalde gevallen als een bedrijfseconomisch voordeel worden beschouwd, dat het machinepark bij het werken in ploegen in een korter spanne tijds kan worden afgeschreven dan wanneer met een normale dagploeg wordt gewerkt, omdat dan eerder de mogelijkheid ontstaat machines, die snel verouderen, door meer moderne te vervangen.

Komen wij tot het sociale aspect van het werken in ploegen, dan springen onmiddellijk nadelen, die voor de betrokken arbeiders aan dit systeem van werken zijn verbonden, in het oog. Ploegenarbeid heeft tot gevolg een onregelmatige levenswijze. Bepalen wij ons eerst tot het normale twee-ploegenstelsel, dan blijkt, dat de arbeider de ene week 's morgens te 5 uur aan het werk moet gaan, hetgeen betekent, dat hij reeds van 4 uur af of soms nog vroeger in touw is. De andere week, wanneer hij in de avondploeg werkt, vangt zijn arbeid te 14 uur aan en eindigt te 23 uur, zodat hij eerst weer tegen het middernachtelijke uur thuis komt.

Voor de overige reeds genoemde twee-ploegenregelingen

In voorbereiding:

INLEIDING TOT DE ECONOMISCHE PROBLEMATIEK

onder redactie van

F. J. DE JONG, ec. drs, Lector aan de Rijksuniversiteit te Groningen
PROF. DR H. J. WITTEVEEN, Hoogleraar aan de Nederlandse
Economische Hogeschool te Rotterdam
PROF. DR J. ZIJLSTRA, Hoogleraar aan de Vrije Universiteit te
Amsterdam

- Deel I. Algemene theorie der economie
- „ II. Geldtheorie
- „ IV. Conjunctuur- en werkgelegenheids-theorie
- „ V. Theorie van de internationale handel
- „ VI. Economische politiek

Verschenen deel III:

DE ALGEMENE BANKEN IN NEDERLAND

DOOR

PROF. DR F. DE ROOS

HOOGLERAAR AAN DE VRIJE UNIVERSITEIT
TE AMSTERDAM

XII + 148 pag's.

Prijs f 5,90 geb.

Deze inleiding in de theorie van het bankwezen voorziet in een dringende behoefte. Er bestaan op het gebied van het bankwezen een aantal goede — en ten dele zelfs voortreffelijke — werken, doch daarbij is niet steeds de vereiste aandacht geschonken aan de theoretische aspecten van het bankwezen. Met name geldt dit ten aanzien van de Nederlandse literatuur op dit gebied.

In het boek van Prof. de Roos wordt voortdurend de brug geslagen naar het instrumentarium van de moderne geldtheorie. Het zijn dan ook voornamelijk de algemene of handelsbanken, welke het onderwerp van deze studie vormen.

Begonnen wordt met een uiteenzetting van de structuur van het Nederlandse bankwezen, waarna overgegaan wordt tot het probleem van de geldschepping door de algemene banken. Er wordt nader ingegaan op de credietverlening, waarbij een aantal doelmatige onderscheidingen wordt gemaakt.

Vervolgens wordt een analyse gegeven van de verhouding tussen algemene banken enerzijds en kapitaal- en geldmarkt anderzijds, in verband waarmede ook de rol van de banken als intermediair in het betalingsverkeer aan de orde komt.

Voor zover het de algemene banken raakt, wordt tevens het probleem van de liquiditeit van de maatschappij behandeld.

Tenslotte wordt nog de verhouding Overheid — algemene banken besproken, waarbij de historische ontwikkeling van deze verhouding eveneens wordt belicht.

Studenten aan de Economische Faculteit van een Universiteit, resp. aan een Economische Hogeschool, alsmede studerenden voor de acte M.O. Economie en eventueel voor de acten Handelswetenschappen zullen bevinden dat dit boek voor hun studie van zeer veel waarde is. Ook voor hen die zich niet op een economisch-wetenschappelijk examen voorbereiden, doch op het gebied van het bankwezen georiënteerd wensen te zijn, zal dit boek van nut kunnen zijn.

Verkorte inhoudsopgave:

I. De structuur van het Nederlandse bankwezen — II. De geldschepping en de credietverlening door de algemene banken — III. De algemene banken en de Nederlandse kapitaalmarkt — IV. De functie der algemene banken in het betalingsverkeer. — V. De geldmarkt en de liquiditeit der algemene banken — VI. Overheidscontrôle op de algemene banken.

Uitgave van

N.V. A. OOSTHOEK'S UITGEVERS MIJ. - UTRECHT

Verkrijgbaar in de boekhandel

Ondergetekende verzoekt te zenden

door bemiddeling van Boekhandel

.....
of rechtstreeks door de Uitgever

..... ex. Prof. Dr F. de Roos, De Algemene Banken in Nederland
gebonden f 5,90

Naam en adres

Handtekening

.....
.....

en voor de verschillende variaties van het drie-ploegen-systeem gelden deze bezwaren in vrijwel gelijke mate.

Niet alleen, dat de arbeider zelf bezwaren van het ploegensysteem ondervindt, doch ook het gezin, waarin hij verblijft, ondervindt, zoals zich gemakkelijk laat denken, de nadelen van zijn onregelmatige werktijden. Daarnaast zal de arbeider zich op den duur enigszins buiten het normale leven geplaatst voelen. Het is hem bijv. niet mogelijk geregeld aan het sociale en culturele leven deel te nemen, omdat dit in hoofdzaak in de avonduren geconcentreerd is (ontspanning, onderwijs, bijeenkomsten e.d.). Deze omstandigheden kunnen aanleiding zijn, dat schade wordt toegebracht aan de persoonlijkheid van de arbeider, hetgeen met gevoelens van onlust gepaard kan gaan, terwijl tevens, en dit geldt voornamelijk voor de jeugdige arbeiders; door het niet geregeld in de gelegenheid zijn om avondschole te bezoeken, ook zijn toekomst kan worden geschaad.

De financiële voordelen van de ploegenarbeider zijn niet groot te noemen. Wel geniet hij een toeslag van gemiddeld 5 à 10 pCt op zijn uurloon, maar daartegenover staat, dat hij door zijn onregelmatige werktijden dikwijls grotere onkosten heeft aan licht, brandstof en voedsel, dan de arbeiders, die geregeld in een normale dagploeg werken.

De vraag is voorts, of het werken in ploegen van invloed is op de gezondheid van de arbeider. Deze vraag kan niet zonder meer worden beantwoord. Veel zal hierbij afhangen van de lichamelijke en geestelijke gesteldheid van de betrokken arbeiders, van de omstandigheden, waaronder de arbeid wordt verricht, van de huisvesting, van het gezinsleven e.d. Wel kan worden geconstateerd, dat steeds wisselende werk-, rust- en etenstijden een aanpassingsvermogen eisen, dat niet door elke arbeider kan worden opgebracht.

Bij het trekken van conclusies uit het vorenstaande op basis van de gegevens, die omtrent het werken in ploegen thans ter beschikking staan, dient voorop gesteld te worden, dat, willen wij allen nu en in de toekomst kunnen werken en leven, opvoering van de productie, verlaging van de kostprijs en uitbreiding van de werkgelegenheid dwingende eisen zijn.

Wanneer wij ons beperken tot eerstgenoemde eis, dan kan worden gesteld, dat bij een bepaalde stand van de techniek in het algemeen opvoering van de productie op 3 manieren kan worden bereikt, nl. door uitbreiding van de beschikbare productiemiddelen, door opvoering van de arbeidsproductiviteit en door opvoering van het aantal productie-uren. Dit laatste kan dan weer geschieden door de werktijd te verlengen of door, bij gelijkblijvende of zelfs kortere werktijd, in ploegen te gaan werken. Niet alleen kan op deze wijze, zonder de aanwezige productiemiddelen te behoeven uit te breiden, een zo gewenste opvoering van de productie worden verkregen, doch ook kunnen meer arbeiders in het productieproces worden opgenomen, waardoor dan mede aan de eis tot uitbreiding van de werkgelegenheid wordt tegemoet gekomen.

Zoals uit de partiële gegevens, verzameld in Mei 1949, blijkt, wordt thans door de onderzochte bedrijven slechts in geringe mate gebruik gemaakt van ploegenstelsels, zodat hier inderdaad een ruime mogelijkheid tot uitbreiding van de productie aanwezig is.

Bestaan er dus in wettelijk opzicht geen beletselen om het werken in ploegen uit te breiden, terwijl dit systeem van werken geacht kan worden een belangrijke bijdrage te kunnen leveren tot oplossing van de problemen van opvoering der productie en tewerkstelling van arbeiders, het lijkt zonder een diepgaand onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden, die voor het werken in ploegen in de verschillende bedrijfstakken bestaan, voornamelijk naar de invloed van dit systeem van werken op de kostprijs van het product, echter niet verantwoord, toepassing in ruime mate van de ploegenarbeid aan te bevelen.

Eveneens leggen hierbij groot gewicht in de schaal de sociale en culturele nadelen, die onmiskenbaar aan de ploegenarbeid zijn verbonden en die, bij uitbreiding van dit systeem, hier te lande van arbeiderszijde grote tegenstand doen verwachten.

Juist in de na-oorlogse periode toch is gebleken, dat bij de arbeiders een grote afkeer van ploegenarbeid bestaat, gepaard met het verlangen naar werktijdverkorting, ook in ploegendiensten. In deze kringen bestaat de drang om de ploegenarbeid te beperken tot slechts die gevallen, waarin deze als technisch noodzakelijk worden erkend.

De eventuele economische voordelen van de ploegenarbeid laten zich uit de aard der zaak niet afwegen tegen de sociale en culturele nadelen hiervan en het zal, bij eventuele ruimere toepassing van het ploegensysteem, dan ook, een grote moeilijkheid blijken om hier het juiste midden te vinden.

Ook het internationale aspect speelt een belangrijke rol. Zouden onze concurrenten op de wereldmarkt er in ruime mate toe overgaan om het ploegensysteem toe te passen en zouden zij er in slagen om hierdoor een lager kostprijsniveau te bereiken, dan zal de concurrentiepositie van Nederland slechter worden, met alle gevolgen van dien. Dat dit niet louter een veronderstelling is, moge bijv. blijken uit het rapport, dat in 1947 over de toepassing van het twee-ploegensysteem door een commissie van deskundigen werd uitgebracht aan de Engelse Minister van Arbeid en door laatstgenoemde aan het Parlement werd aangeboden.

Deze commissie komt, na uitvoerig onderzoek, in meerderheid tot de slotsom, dat ruimere toepassing van het twee-ploegensysteem, waar dit in de industriële sector mogelijk is, uit economisch oogpunt gewenst is te achten en geeft in haar rapport enige aanbevelingen, waardoor de toepassing van dit systeem uit sociaal oogpunt op minder bezwaren zal behoeven te stuiten.

De voornaamste aanbevelingen zijn de volgende:

a. ploegenarbeid voor personen beneden 18 jaar zal in het algemeen moeten worden verboden; in ieder geval zal vergunning tot ploegenarbeid voor vrouwen en arbeiders beneden 18 jaar aan toestemming van de Overheid moeten zijn gebonden;

b. instemming van een aanzienlijke meerderheid van de betrokken arbeiders zal zijn vereist, alvorens van overheidswege vergunning zal worden gegeven om in een bepaalde onderneming ploegenarbeid voor vrouwen en jeugdige personen in te voeren;

c. de grenzen, waartussen ploegenarbeid is toegestaan, zullen moeten worden gesteld op 7 en 23 uur (d.i. $2 \times 7\frac{1}{2}$ uur arbeid per dag);

d. arbeiders, die in ploegen werken, zullen op Zaterdag geen arbeid behoeven te verrichten, behoudens in bijzondere omstandigheden op een beperkt aantal Zaterdagen per jaar;

e. te allen tijde zullen de bij de ploegenarbeid betrokken arbeiders volledig op de hoogte moeten worden gesteld van de motieven, die aanleiding geven om in een bepaalde onderneming tot invoering van dit systeem over te gaan;

f. bijzondere aandacht zal moeten worden geschonken aan het welzijn en de transportmogelijkheden van ploegenarbeiders.

Tot zover het Engelse rapport, waaruit blijkt, dat de Britse Regering grote belangstelling aan de dag legt voor het ploegenvraagstuk. Het zal duidelijk zijn, dat te eniger tijd ook de Overheid hier te lande ten aanzien van het werken in ploegen en de daaraan verbonden problemen, een standpunt zal moeten innemen.

Rijswijk (Z.-H.).

A. J. VAN BAVEL.

DE GOUDPOLITIEK.

Op het gebied van de goudpolitiek bestaan tegenwoordig onrust en begripsverwarring, die mede voortspruiten uit de moeilijk te definiëren functie en betekenis van het goud, waarover de meningen zeer verdeeld zijn¹⁾. Veel, wat over het goud wordt gepubliceerd, is subjectief getint en is afkomstig uit de kringen van goudproducenten en goudhandel. De goudstatistiek zijn zeer onvolledig. Men kent de grootte van de Russische goudproductie niet, evenmin de goudabsorptie van de zwarte markten, de omvang van de hamstervraag, van de Indische schatvorming, van de industriële vraag, zomede van het goudaanbod buiten dat van nieuw mijnoud.

Zo worden t.a.v. de tegenwoordige goudpolitiek en goudprijzen vele vragen gesteld. Zal de dollarprijs van het goud in de Verenigde Staten worden verhoogd? Betekent dit, dat de dollar tegenover de andere valuta's zou worden gedevalueerd? Heeft Amerika de gouden standaard? Is het goud nog waardemeter? Wat is de betekenis van de fixatie door het Interfund van valuta's in gouddollars of goudgewicht? In hoeverre wordt goud nog gebruikt voor saldering in het betalingsverkeer? Waarom is de goudprijs niet verhoogd, terwijl dit bij de prijzen van bijna alle andere goederen wel is geschied? Wat zijn oorzaak en betekenis van de hoge premienoteringen op de vrije of zwarte goudmarkten? Wat betekent goud nog voor de wereldeconomie en wat is zijn functie? Wat kan een eventueel herstel van de vrije goudmarkt in de Verenigde Staten betekenen? In dit kort bestek kan op deze en dergelijke vragen niet uitvoerig worden ingegaan.

Amerika heeft niet de volledige gouden standaard, want het bankpapier is er niet inwisselbaar in goud en er is geen vrije goudmarkt. De Schatkist koopt ieder haar aangeboden bedrag aan goud tegen de vaste prijs van \$ 35 per ounce, doch staat goud alleen af voor het officiële monetaire verkeer met het buitenland. Er zijn geen gouden munten in omloop. Het publiek heeft deze in geen zestien jaar meer gezien.

In ons land vond vóór 1936 eveneens slechts goudafgifte door De Nederlandsche Bank plaats, indien de stand der wisselkoersen daartoe noopte. De Bank is niet wettig verplicht geweest tot het voldoen aan haar verplichtingen, doch krachtens haar eenzijdige verklaring deed zij zulks naar aanleiding van de stand der wisselkoersen. De Muntwet 1948 schafte de jure de gouden standaard en de gouden standaardmunten als wettig betaalmiddel af; er bestaat geen verplichte gouddekking van bankpapier meer, er is slechts bepaald, dat de rekenenheid de (papieren) gulden is; particulier goudbezit is ongeoorloofd; krachtens het Deviezenbesluit stelt de Minister de wisselkoersen vast, zodat de jongste devaluatie zonder parlementaire machtiging geschiedde, evenals de herwaardering van het goud. Deze nieuwe officiële goudprijs werd aangepast aan de „dead parity” tegenover de Verenigde Staten, plus vracht etc., dus men herleidde deze aan de hand van de nieuwe dollarstand en van de Amerikaanse goudprijs. Ons land is als lid van het Interfund verplicht zijn wisselkoers in gouddollars of in grammen fijn-goud gewicht uit te drukken, of liever gezegd bij het Fund te doen registreren, hetgeen dus betekent, dat onze Minister de dollarkoers vaststelt in papieren guldens en dat de „nieuwe” gulden slechts wordt uitgedrukt in „Amerikaans” goud. Vroeger, bij de internationale gouden standaard, moest eerst het goudgehalte van de standaardgoudmunt worden veranderd om de wisselkoers te veranderen.

De meeste valuta's staan thans geheel los van het goud, ofschoon hun koers in goud wordt geregistreerd, en men kan de „waarde” der valuta's niet „meten” op grond van

de theoretisch vastgestelde officiële aankoopkoersen van het goud, welke goudprijzen irreeel zijn. De valuta's zijn niet gelijkwaardig aan hun vastgestelde „waarde” in goud. Een particulier zou niet gaarne onverplicht goud verkopen aan de centrale banken tegen de officiële goudprijzen, zelfs ook nu nog niet na de herwaardering. Ponden doen op de vrije markt wederom 15 pCt disagio.

Uit een en ander volgt, dat de officiële goudwaarden van vele valuta's kunnen worden gecorrigeerd zonder de basisprijs van het goud te veranderen. Zou men de goudprijs de jure vrijlaten en hogere goudprijzen toelaten, dan zou er aan de werkelijke situatie weinig veranderen. Dit zou geen devaluatie betekenen en aan de valutapariteiten tegenover de dollar niets behoeven te veranderen. De centrale banken zouden ook verder aan een officiële goudprijs kunnen vasthouden, die slechts een minimumprijs en een verrekeningsprijs zou betekenen. Kortom: een devaluatie van de dollar tegenover het goud behoeft geen devaluatie van de dollar tegenover de gulden, het pond etc. te betekenen. Het vraagstuk van de muntpariteiten en dat van de goudprijs zijn niet één en hetzelfde. Het is mogelijk de goudprijs te veranderen zonder aan de pariteiten te tornen en zonder de overige prijzen belangrijk te beïnvloeden. Het is eveneens mogelijk de verhoudingen van de verschillende valuta's te herzien, zonder daarom de prijsverhouding tussen goederen en goud te wijzigen.

Een ander standpunt dan hierboven vertolkt, is, dat een verhoging van de dollargoudprijs automatisch een devaluatie van de dollar tegenover andere valuta's betekent, tenzij het buitenland zijn goudprijs evenredig verhoogt, waarna de valutakoersen tegenover de dollar dus onveranderd zouden zijn. Dan zou het buitenland meer dollars en goederen voor zijn goud krijgen. Indien de buitenlandse goudprijzen niet evenredig zouden worden verhoogd, zou de dollar tegenover het buitenland depreciëren, m.a.w. zouden de jongste devaluaties min of meer ongedaan worden gemaakt. Bovenstaande redenering lijkt ons alleen juist, indien de niet-Amerikaanse valuta's gebonden zouden zijn aan het goud. Doch bijna alle valuta's staan volkomen los van het goud. Het verschil in opvatting over de gevolgen van een verandering van de dollargoudprijs vloeit wellicht voort uit het verschil in inzicht over de betekenis van het in goud uitdrukken van valuta's bij het Interfund. Deze registratie betekent o.i. geenszins, dat er een vast verband zou bestaan tussen deze valuta's en de Amerikaanse goudprijs, welke laatste irrelevant is voor onze volkomen papieren gulden en zo vele andere valuta's.

De geruchten over een verhoging van de dollarprijs van het goud zijn uit Amerika afkomstig, waar het goudvraagstuk in de pers ijverig wordt besproken. Ook bij de besprekingen van het Interfund is ernstig overwogen het goudgebruik te beperken tot saldering van betalingsbalansen en alle andere restricties op het bezit van en de handel in goud op te heffen. Men veronderstelt, dat aldus goud een handelswaar zou worden en de vrije marktprijs dan niet veel van \$ 35 zou afwijken. De „Gold Standard League” acht de gouden standaard een bescherming voor de menselijke vrijheid, daar hij de mogelijkheid van een regering om geld te verkristen, beperkt, en dit zou mogelijk worden, indien het geld tegen goud op basis van \$ 35 per ounce zou kunnen worden ingewisseld. Thans wordt volgens de League de waarde van het geld in de wereld door staatsdecreten en niet door de vrije markt bepaald. Eenzelfde standpunt huldigt het „Economists National Committee”, dat aanmunting van goud op basis van \$ 35 aanbeveelt, terwijl het „Committee of Gold Producers” de oprichting van een vrije goudmarkt in de Verenigde Staten voorstelt. De Raad van economische adviseurs van de Amerikaanse Regering is van oordeel, dat een devaluatie van de dollar tegenover het buitenland juist het averechtse effect zou hebben van hetgeen de wereldeconomie nodig heeft. De „National Committee on Monetary Policy” propageert

¹⁾ Zie ook van schrijver dezes: „Het goud in het betalingsverkeer voor, in en na den oorlog” in „E.-S.B.” van 1 Januari 1947, blz. 14, en „De rol van het goud in de komende valuta-ordering” in „E.-S.B.” van 15 Januari 1947, blz. 46.

de terugkeer van een volledige gold bullion standard tegen \$ 35.

De geruchten over een verhoging van de dollarprijs van het goud hebben hier te lande een abnormaal lage koersstand van binnenlandse dollarleningen in het leven geroepen en internationaal is van de geruchten het gevolg geweest, dat dollars in goud zijn omgezet, zodat de Verenigde Staten in zeven weken tijds \$ 118 mln hebben afgestaan aan goud. De goudvraag van de regeringen komt tot uitdrukking in een aankoop van Italië zonder enige noodzaak van 112.500 kg goud bij de Amerikaanse Schatkist. Ook België zou dollars in goud hebben omgezet en Frankrijk heeft onlangs dollars van de Verenigde Staten geleend, hoewel het deze dollars gemakkelijk zou hebben verkregen door een deel van de goudvoorraad te verkopen.

Het ware verstandiger geweest geloof te verheffen aan het dementi van Minister Snyder over de dollardevaluatie dan goud met dollars te kopen. Intussen kan de onzekerheid over de Amerikaanse goudpolitiek het herstel in Europa belemmeren, omdat het zakenleven daardoor moeilijk plannen op lange termijn durft te maken.

Het minst onwaarschijnlijk is, dat men een vrije goudmarkt in de Verenigde Staten zal herstellen met vrije verkoop uit voorraad, met vrije omwisselbaarheid van de dollar in goud op basis van de huidige goudwaarde. Het instellen van een vrije goudmarkt zou op zich zelf niet in strijd zijn met de voorschriften van het Interfund, mits geen enkele internationale handelstransactie zou worden gebaseerd op de goudprijs van de vrije markt.

Er is geen hogere goudprijs mogelijk, als niet de enige koper in het groot van monetair goud, de Verenigde Staten, daarin toestemt, want het is natuurlijk een hogere goudprijs vast te stellen, tenzij een koper in het groot tegen deze hogere prijs kan worden gevonden. Het is hoogst onwaarschijnlijk, dat de Amerikaanse belastingbetaler zou toelaten, dat meer dan \$ 35 door de Regering zou worden geboden voor het goud, waarvan men al veel te veel heeft, alleen om goudproducenten nog meer winst te bezorgen. De sleutel van de goudpositie ligt daarom in de Verenigde Staten.

Een verhoging van de goudprijs in Amerika met een dollardevaluatie tegenover het buitenland is tegen iedere economische logica gericht. Amerika heeft juist een devaluatie van de andere valuta's aanbevolen, om de „activiteit" van de Amerikaanse betalingsbalans te beperken, die slechts „sluitend" kan worden gemaakt door Amerikaanse schenkingen en leningen aan het buitenland en door liquidatie van goud en ander bezit van het buitenland in Amerika. Een dollardevaluatie tegenover buitenlandse valuta's zou juist het ongewenste effect hebben de Amerikaanse betalingsbalans nog meer te activeren, waardoor nog meer goud naar de Verenigde Staten zou stromen, en de valutazwakke landen hun laatste restant aan goud zouden kunnen verliezen, dat zij thans krampachtig vasthouden, zódanig, dat men liever minder goederen impoortert dan dat men goud zou willen verliezen. Een dollar-goudprijsverhoging zonder devaluatie tegenover het buitenland zou betekenen, dat met eenzelfde quantum goud meer goederen in Amerika zouden kunnen worden betrokken, zodat er minder goud nodig zou zijn en de goudstroom naar Amerika zou verminderen, gesteld evenwel, dat de valutazwakke landen nog over voldoende goud zouden beschikken of het zouden willen afstaan.

Goud heeft hoofdzakelijk nog slechts betekenis als ultima ratio, als internationaal betaalmiddel in laatste instantie, als alle andere betalingsmethoden hebben gefaald. Het goud wordt uiterst spaarzaam gebruikt, ook t.a.v. internationale betalingen.

Het vraagstuk van het herstel van de vrije goudmarkt in Amerika houdt daar thans de gemoederen bezig en men houdt hartstochtelijk betogen voor een „eerlijke" gouden standaard en voor een klassiek-economische maatschappijorganisatie. De instelling van een vrije goudmarkt in Ame-

rika zou een toetssteen voor de boniteit van de dollar zijn. De Amerikanen zijn geen goudpotters. Men leeft er in een vrij en welvarend land, met een gezond geldwezen en „vrij van vrees en gebrek". Gezien deze omstandigheden en het vertrouwen, dat de dollar in de Verenigde Staten en elders geniet, is het onwaarschijnlijk, dat het goud een grote premie zou gaan doen in de Amerikaanse markt, indien deze vrij zou worden.

Het bedrag aan dollars of goederen, welke buitenlandse particulieren bij vrije goudimport en -export aan te bieden zouden hebben tegen goud, is veel geringer dan het bedrag aan goud, dat buitenlandse regeringen moeten verkopen om dollars te ontvangen. Terwijl slechts miljoenen door particulieren aangehouden dollars kunnen zijn gebruikt om goud sinds de oorlog op de vrije of illegale markten met agio te kopen, is het bedrag van goud, afgegeven in ruil voor dollars, tegen \$ 35, milliarden dollars groot. De goudvoorraad der Verenigde Staten van \$ 24 à \$ 25 mrd is enorm groot in verhouding tot de omzetten op de zwarte markten, zodat een onbeperkte goudverkoop aan het publiek de goudprijs wellicht spoedig op de officiële goudprijs zou drukken. Wanneer men met een paar miljard dollar goud of minder de goudmarkten zou verzadigen, zou de poging de moeite waard zijn, aldus ongeveer overweegt men in Amerika.

Veel groter kan de vraag niet zijn, want de koper van goud moet toch een tegenwaarde leveren, welke uit goederen of harde valuta zal moeten bestaan, die beide niet in onbeperkte mate aanwezig zijn. Indien en aanbod zou worden overeengekomenstig de wet van vraag en aanbod zou willen bevredigen, dan zouden vermoedelijk de zwarte prijzen (uitgedrukt in zwakke valuta's of omgerekend tegen de officiële, irreële pariteit in dollars) sterk dalen. De vraag is, of bij een vrije goudmarkt de officiële goudpariteiten der landen weder zouden kunnen worden bereikt. Zulks hangt af van de mate van overwaardering der valuta's. De hoofdoorzaak van de goudvraag ligt bij de slechte interne monetaire toestand der landen en bij de inflatoire tendentie der staatsdeficitten, zomede bij de politieke onrust. Het goudtekort is een dollartekort, dat is een betalingsbalanstekort, ontstaan uit verlies aan productievermogen door de oorlog. Het slechts vermeerde goudtekort kan niet door prijsverhoging van het goud worden bestreden. De inflatie stimuleert de goudvraag intern en extern. Theoretisch zijn het goudtekort en de inflatie op te heffen door deflatie, budgetevenwicht en productievergroting.

Nu bestaat er in Amerika eveneens begripsverwarring over de goudprijs en de goudmarkt. Sommigen verdedigen een vrije markt voor het goud zonder een vaste geldprijs van goud en zij willen het goud geheel gelijk als ieder ander goed behandelen. De goederenprijzen zijn verdubbeld en zodoende zou ook de goudprijs moeten worden verdubbeld. Dit is een drogreden. Goud is er immers ook standaardmetaal.

Met welk middel zou men dan de open marktprijs van goud moeten noteren en welke grootte zou men aan de goud-dollar moeten geven? Men verwart in de debatten twee verschillende dingen: de grootte of het gewicht van de goud-dollar en de papierdollarprijs van ongemunt goud. Het gewicht van de gouden dollar is thans 13,7 grains puur goud. Maar wat is de prijs van 13,7 grains ongemunt goud? De Regering zegt, dat de papier-dollar, in goud uitgedrukt, 1/35 van een ounce waard is. De zwarte markten zeggen 1/50, 1/70 etc. De quaestie zou dus moeten worden opgelost voor het geval, dat men in Amerika zou hebben een vrije markt in baren goud en een vaste standaard voor een gouden dollar, verband houdend met de marktwaarde van goud door middel van een wederzijdse convertibiliteit tussen papier-dollar en goud-dollar. Men zou dus een zekere definitieve ratio moeten handhaven, doch men kan dit niet doen, tenzij de ratio in overeenstemming met

de vrije markt zou zijn. Men zou dus twee dingen moeten doen: de ware, juiste waarde van het goud vinden, en dan een vaste hoeveelheid puur goud in een standaard-goudendollar doen, m.a.w. men heeft dus nodig een vaste quantiteit goud in de goud-dollar en een vaste waardeverhouding tussen goud- en papierdollars. De papier-dollar onder de gouden standaard is niet vastgelegd aan goud, doch aan de marktwaarde van goud, zodat er slechts twee nauw verbonden prijzen van het goud, uitgedrukt in papierdollars, zouden kunnen zijn: de open marktprijs en de schatkistprijs, waarbij de eerste altijd de tendentie heeft aan de tweede gelijk te zijn, omdat de tweede is gebaseerd op de eerste en door convertibiliteit er mede samenhangt.

Verschillende instanties in Amerika bestuderen thans de goudprijs en de goudpolitiek, ook het Interfund. Vermeedelijk zal men de nadruk leggen op een stabiele goudprijs. Het feit, dat men het goud in studie heeft genomen, heeft wellicht geruchten doen ontstaan over verhoging van de dollarprijs van het goud. Indien men in Amerika het goud als waardemeter voor goederen wil herstellen, is het duidelijk, dat deze waardemeterlat onveranderd moet blijven, in tegenstelling tot in de dertiger jaren, toen in de crisis bij gouduitvoerverbod de goudprijs steeds hoger werd gesteld, teneinde de dollarkoers te drukken en het prijspeil en de bedrijvigheid bij het verwekken van een inflatoire sfeer te stimuleren. Men verkortte dus de waardemeterlat, waardoor de goederenprijzen hoger schenen. Zij stegen evenwel veel minder dan de goudprijs steeg en daalden dus in goud. Deze monetair conjunctuurpolitiek in de Verenigde Staten faalde destijds volkomen, en de internationale reputatie van de dollar daalde; kapitaalvlucht uit Amerika trad op. Het is niet goed denkbaar, dat men een soortgelijke catastrofe-politiek ooit zal herhalen. Vooral tegenwoordig is de dollar een vaste hoeksteen in de wereldeconomie met haar valutachaos. Internationale financiële calculaties en vergelijkingen geschieden in dollars. Men heeft een vaste gewichts-, lengte- en inhoudsmaat. Evenzeer heeft men een vaste internationale waardemaat nodig.

Amerika, dat het goud begraaft wat in Zuid-Afrika gedolven wordt, heeft generiek belang bij stimulering van de goudproductie en vergroting van zijn goudvoorraad. Dat Zuid-Afrika zijn lidmaatschap voor het Interfund niet heeft opgezegd en zijn productie niet op de premie-markten heeft afgezet, vloeit voort uit het feit, dat de goudindustrie het gevaar zou lopen, dat niet ieder goudaanbod door Amerika meer tegen vaste prijs zou worden aanvaard, want de goudindustrie verkeert in de uitzonderlijke positie van een gegarandeerde afzet tegen gegarandeerde prijs onder alle omstandigheden. De Amerikaanse Regering kan de goudprijs en de goudindustrie maken en breken.

De absorptie van het Verre Oosten van goud is veel geringer dan de monetair afzet in Amerika, en de premieprijzen voor goud reflecteren in de buiten-Amerikaanse wereld de zwakke valuta's en de onrust, vooral in China als uiteindelijke koper, waar het goud langs verschillende prijsverhogende tussenstations, langs allerlei omwegen, met vele listen en risico's ten slotte heen gaat. Evenzeer als goederen in landen met gezonde en zwakke valuta verschillende noteringen voor hetzelfde artikel hebben, is dit met goud het geval. De premie is dus geenszins een criterium voor een te lage goudprijs in Amerika. Indien Zuid-Afrika goud zou verkopen naar zachte valutalanden, ontvangt het slechts betaling in een niet-converteerbare zachte valuta, terwijl het juist dollars dringend nodig heeft. Deze dollars krijgt het thans niet méér dan vóór de ponden-devaluatie, omdat de Amerikaanse goudprijs onveranderd is en Afrika dus niet méér goederen voor zijn goudproductie ontvangt. Alleen de goudproductie is rendabeler geworden. Een verhoging van de dollargoudprijs tot zegge \$ 55 per ounce, zou de positie van het sterlingblok, ongeacht de stimulering van de goudproductie, met circa \$ 300 mln per jaar verbeteren en dus een waardevolle bijdrage

(alleen wat dit betreft!) kunnen vormen tot oplossing van de Britse dollarcrisis.

De berichten over het goud worden sterk gekleurd. Zo worden de becijferingen over de goudafzet op de premie-markten, kortom voor niet-monetair gebruik, sterk overdreven: De B.I.B. te Bazel nam deze cijfers in haar jongste jaarverslag zonder bronvermelding over. Zo zou de vraag van de vrije markten in 1948 3,5 à 4 mln ounces hebben bedragen en in 1949 tot dusverre 7 mln ounces, dat is meer dan de helft van de productie van Zuid-Afrika van 11,6 mln ounces in 1948. Dit cijfer van 7 mln ounces lijkt sterk overdreven, tenzij men de omvang van de Russische verkopen zou weten.

De Russische goudproductie wordt sinds 1940 in de officiële productiestatistieken op 4 mln ounces per jaar getaxeerd. Volgens „The Economist” van 29 Maart 1948 zou de productie in 1947 echter reeds het enorme bedrag van 16 à 18 mln ounces hebben bedragen, of het vier- à zesvoudige van 1930. Deze stijging zou bijna geheel het gevolg zijn van de exploitatie van zeer rijke goudvelden in dwangarbeiderskampen in het stroomgebied van de Kalyma in Noord-Oost Siberië onder de Arctische Cirkel in één der meest onherbergzame oorden der wereld. Rusland verkoopt zijn productie op de premie-markten, koopt er goederen, diensten en dollars mede in de wereld. De uiteindelijke besteding van het Russische goud is geheel onbekend. Men heeft slechts vermoedens. Zo zou volgens persberichten de „Armorg Trading Corp.”, het Russische handelsagentschap in de Verenigde Staten, over een gouddepôt van \$ 72 mln beschikken.

De goudprijs heeft in Makao — een Portugese kolonie aan de zuidkust van China, het grootste smokkelcentrum van het Verre Oosten — eens \$ 100 bereikt, daalde reeds tot \$ 51 in Mei jl., terwijl de bezetting van China door de „volkslegers” de grote vraag naar goud heeft doen dalen, zodat in Saigon de prijs door overvloedig aanbod tot \$ 43 is gedaald, op welk niveau vele duizenden ounces zouden zijn aangeboden. Indien China verder in grote mate goud ontpot, zou de prijs in het Verre Oosten zelfs onder \$ 35 kunnen dalen. In de Oosterse bazars bestaat nog een vrij grote goudpremie. In Bombay bedraagt de prijs Rs. 115 per tola of 461 s. per ounce fine (biedprijs Bank of England thans 248 s., tegen vóór de devaluatie 172 s. 3 d.), te Alexandrië Piasters 177 per dirhem is gelijk 362 s. Herleid tot de officiële pond-dollar pariteit van 2,80, komen deze prijzen uit op resp. \$ 64 en \$ 51.

Een herstel van de werkelijke gouden standaard in Amerika heeft slechts internationale betekenis, indien een ander invloedrijk land, Engeland, participeert. Dit is hoogst onwaarschijnlijk, omdat in landen met een geleide economie het automatisme van de gouden standaard, zijn zelfwerkzaamheid en evenwichtsherstellende functie t.a.v. de geldcirculatie, rente en dispariteiten, onmogelijk is. Deviezen-, import- en investeringscontrole, rentestop, loonstop, huurstop, dividendstop, subsidies, starre productiekosten, het niet wensen te aanvaarden van een daling van het verbruik en van de levensstandaard, kortom de gehele economische en sociale politiek in een veranderde maatschappijstructuur is onverenigbaar met een automatisch en vrij betalingsverkeer.

Amsterdam.

Dr. J. P. SNOEP.

OLIERESERVES ONDER DE ZEEBODEM.

Waar precies eindigt het land en begint de zee? In de loop der eeuwen hebben de kustlijnen belangrijke verschuivingen ondergaan, waardoor aan de ene kant grote gebieden onder water zijn komen te staan en aan de andere kant uitgestrekte stukken land droog zijn komen te liggen. De geoloog, die speciaal geïnteresseerd is in de structuur

van de bodem, beschouwt de stroken langs de kusten, die in ondiep water liggen, te behoren tot het vaste land.

De uitgestrektheid van deze onderwaterdistricten, waarvan de typische naam „continentale bank” is gegeven en waartoe in het algemeen gesproken alles wordt gerekend tot een diepte van 100 vadem (600 voet), is zeer afwijkend in de verschillende werelddelen. Men meent, dat de grootste stroken worden gevonden in bepaalde Arctische gebieden. Wat de Verenigde Staten betreft, gaat het om een zoom van practisch nul tot 100 mijl en meer, en de totale oppervlakte wordt berekend op ongeveer 275.000 vierkante mijlen, ongeveer even groot als Texas.

Sommige gedeelten van dit onder water gelegen gebied zijn van meer belang dan de andere. Bijv. de grote vlakke, welke zich uitstrekt langs Louisiana en Texas, loopt langzaam af in zuidelijke richting, ongeveer 5 voet per mijl, en vervolgens onder water met ongeveer 12 voet per mijl. Sommige plaatsen, in de Golf van Mexico, ongeveer 20 à 30 mijl uit de kust, liggen soms minder dan 100 voet beneden de oppervlakte van het water. De grondformaties in de Golf van Mexico zijn dezelfde als die, welke rijke olievelden hebben opgeleverd op het aangrenzende vasteland. Peilingen hebben de aanwezigheid aangetoond van een serie zoutpannen, welke gelijk zijn aan die op het vasteland, en hebben de plaats vastgesteld van talloze ondergelopen „eilanden”, waarvan de hoogste punten op slechts korte afstand onder de wateroppervlakte komen. Bronnen, die in de open Golf van Mexico zijn geboord, hebben reeds aanzienlijke resultaten opgeleverd.

Dit en ander bewijsmateriaal toont aan het bestaan van enorme potentiële voortbrengingsmogelijkheden van deze onder water staande gebieden. De ter beschikking staande gegevens hebben de geologen in staat gesteld te berekenen, dat tenminste 10 biljoen vaten olie kunnen worden toegevoegd aan de nationale reserve. Uiteraard zullen nog uitgebreide onderzoekingen nodig zijn om te kunnen beoordelen, hoe groot de uiteindelijke opbrengsten van deze gebieden in werkelijkheid zullen zijn. Voorts bestaan er nog uitgestrekte gebieden in andere delen van de Golf van Mexico, nl. ten westen van Florida en langs de oostkust van Mexico, hoewel de laatste natuurlijk aan Mexico behoren. Het gedeelte van de Golf van Mexico, onder de souvereiniteit van de Verenigde Staten, is naar schatting 130.000 vierkante mijlen groot. Aan de kant van de Stille Zuidzee is het gebied minder uitgestrekt, behalve nabij Alaska. De ter beschikking staande oppervlakte wordt geraamd op 18.500 vierkante mijlen.

Gedurende een aantal jaren is het boren onder water in practijk gebracht in Californië, doch beperkte zich toen tot plaatsen dicht onder de kust.

Hoewel de volle omvang van petroleumrijke vindplaatsen onder de kustwateren van de Verenigde Staten problematisch blijft, is het zeker, dat zij een kolossaal nationaal bezit vertegenwoordigen. Als de productie van deze bronnen dezelfde is als van die op het land, kan worden aangenomen, dat zelfs alsnog worden toegevoegd 15 milliard vaten of het equivalent van de gehele bekende reserve van het land¹). Ook al blijft het ver beneden dit totaal, zal het toch van zeer grote waarde blijken te zijn, daar de natie in staat wordt gesteld haar steeds groeiende behoefte over een langere periode te bevredigen.

* *

Wij hebben deze gegevens ontleend aan een artikel in een Amerikaans tijdschrift (World Petroleum), in welk artikel verder belangwekkende bijzonderheden worden medegedeeld omtrent de diepzeeboringen zelve en omtrent de geweldige technische moeilijkheden, welke daarbij moeten worden overwonnen.

In een artikel in „Economisch-Statistische Berichten” van 3 Augustus jl. hebben wij daarover het onze kunnen zeggen.

Thans zouden wij ons echter gaarne willen bezighouden

met een bespreking van een o.i. wel zeer belangrijk initiatief van de Verenigde Naties, hierin bestaande, dat op 17 Augustus jl. een wetenschappelijke conferentie is belegd over het behoud en het gebruik van hulphbronnen.

Uit een artikel in „United Nations News Features” van 12 Mei 1949 hebben wij kunnen vernemen, dat President Truman er reeds in September 1946 bij de Sociale en Economische Raad van de Verenigde Naties op heeft aangedrongen, dat zulk een wetenschappelijke conferentie zou worden belegd, hetgeen er toe heeft geleid, dat een commissie van voorbereiding werd ingesteld uit enkele van de voornaamste zgn. „Specialized Agencies” als bijv. de Voedsel- en Landbouw-Raad, de U.N.E.S.C.O., de Internationale Arbeidsorganisatie, de Wereldgezondheidsorganisatie etc.

Ter voorbereiding van de conferentie zelve hebben vervolgens vooraanstaande Europese en Amerikaanse geleerden niet minder dan 17 rapporten uitgebracht over de middelen, die kunnen worden toegepast om de afnemende wereldvoorziening van brandstoffen en energie te verhogen.

Wat de petroleumvoorziening betreft, blijken deze rapporten betrekking te hebben op de productie van synthetische brandstoffen, op het zoeken naar olie per vliegtuig en op het exploiteren van de enorme oliereserves, die zich onder de zeebodem bevinden.

Dit laatste punt heeft meer in het bijzonder onze aandacht.

* *

De hierbedoelde conferentie, welke 3 weken heeft geduurd, behoort inmiddels weer tot het verleden. Laten wij eens nagaan, wat ten aanzien van de petroleumvoorziening, welke vlotte instandhouding voor de opbouw der nationale huishoudingen van zulk een overwegend belang is geworden, naar voren is gebracht.

Dan vernemen wij in de eerste plaats uit een nota van Prof. A. J. Leversen van de Universiteit te Stanford, dat de nog niet ontdekte petroleumreserves vermoedelijk gelijk staan met 500 maal het lopende jaarlijkse wereldverbruik. Hij schatte deze reserves op 1.500.000 miljoen vaten, waarvan er zich 1.000.000 onder de zeebodem bevinden¹).

Een andere rapporteur over hetzelfde onderwerp was de heer Mercer Parks van de „Humble Oil and Refining Company” uit Houston, Texas, die vooral liet uitkomen, welke hoge kosten er verbonden zijn aan de winning van petroleum uit de „continental shelves”, de aan de kusten gelegen onderwaterdistricten.

Hij kon uit ervaring spreken: zijn Maatschappij heeft op het gebied van diepzeeboringen haar sporen reeds verdiend. De eerste op haar kosten gebouwde boorinstallatie op 45 mijl ten Zuiden van New-Orleans en 12 mijl uit de kust gelegen, werd in de aanvang van 1948 voltooid. De productie bedraagt 2.000 vaten per dag van een diepte van 11.000 voet en met een bodemdruk van 2.000 pond.

Onderzoekingen hebben reeds bijna 200 vindplaatsen opgeleverd, die als potentieel oliehoudend kunnen worden beschouwd.

Naar het oordeel van deze rapporteur hangt het succes der diepzeeboringen van 3 factoren af: de verlaging van de kosten, welke er thans aan besteed moeten worden, de handhaving van verkoopprijzen, welke de onevenredig hoge exploitatiekosten goed kunnen maken en de bekwaamheid van de Maatschappijen om zich het bezit te verzekeren van „velden” van voldoende grootte en tegen voorwaarden, die efficiënt werken mogelijk zullen maken.

* *

Wij menen hiermede van de te Lake Success gehouden conferentie te kunnen afstappen, doch nog niet van ons eigenlijke onderwerp, omdat in het door ons aangehaalde artikel uit een Amerikaans tijdschrift nog het een en ander heeft gestaan, dat wij in het verband onze beschouwingen gaarne willen memoreren.

Het klopt wonderwel met wat hierboven kon worden weergegeven.

„Wat de efficiency van de toegepaste methoden betreft, is het boren onder water wel het meest kostbaar. Het impliceert het boren op grote diepte. Het neerlaten van een 15.000 voet boor kost naar schatting meer dan een half miljoen dollars, exclusief de kosten van boorplatform en hetgeen daarmee gepaard gaat”.

Zoals Hines H. Baker, President van de „Humble Oil and Refining Company”, te kennen geeft: „Ofschoon de meest geavanceerde wetenschappelijke methoden van exploratie en boren worden toegepast, blijven dit toch hoogst gewaagde ondernemingen. De enorme kosten en moeilijkheden, verbonden aan het boren uit de kust, maken de operaties op de „continentale banken” tot de meest gewaagde, die de geschiedenis tot dusverre heeft gekend”.

„Voor oliemensen met 20 jaren en meer ervaring in het boren in beschermde wateren”, aldus Mr Baker, „is de verplaatsing van het werkterrein naar de Open Golf van Mexico een natuurlijke en logische stap. Het grootste probleem was het overwinnen van de zee en het beveiligen van de werkzaamheden tegen het weer in dit gebied, dat aan stormen is blootgesteld”.

Als wij dit alles in aanmerking nemen, behoeft het niet zo heel veel verwondering te wekken, dat President Truman er in de herfst van het jaar 1946 (toen richtte hij zich ook tot de Verenigde Naties naar wij gezien hebben!) in een bijna onopgemerkt gebleven proclamatie, toe is overgegaan de federale jurisdictie uit te breiden over ruim 1.800.000 vierkante kilometer van het aardoppervlak, zijnde de oceaانبodem voor de Amerikaanse kustlijn, niet minder dan 200 meter onder de zeespiegel. En de reden, die de President gaf voor de annexatie van het langs de kust gelegen gebied, was... de bescherming van de petroleumvoorziening van het land.

Haarlem.

F. S. NOORDHOFF.

¹⁾ In een artikel in „Het Financieele Dagblad” van 13 Juli 1948 werd de petroleumreserve der Verenigde Staten gesteld op 24,7 miljard vaten, terwijl de onder-water-reserve voor de kust van Louisiana en Texas werd geraamd op 4 à 5 miljard vaten (tot 31,4 milj uit de kust).

Wij hebben zo het idee, dat de gegevens van Prof. Leversen verkeerd zijn overgenomen; 15 in plaats van 1.500 en 10 in plaats van 1.000 komen ons juist voor.

INTERNATIONALE NOTITIES.

„FRITALUX”.

In de prille jeugd van de Benelux waren er nog velen, die niet met de betekenis van deze naam op de hoogte waren. Men associeerde de naam Benelux met de meest uiteenlopende zaken en het heeft geruime tijd geduurd eer zij gemeengoed was geworden bij de bevolking van de drie deelnemende landen. Of de — vooralsnog in het brein van de initiatiefnemers bestaande — Fritalux (of Fibenel?) een dergelijk lot beschoren zal zijn, zal nog moeten blijken.

Zoals bekend, is de bedoeling van Fritalux het tot stand brengen van de onderlinge omwisselbaarheid van Franse franc, Belgische franc, Italiaanse lire en Nederlandse gulden, gepaard gaande met vrij fluctuerende wisselkoersen van deze valuta's. Hieruit blijkt al, dat de plannen niet in de richting van een volledige economische unie, zoals de Benelux, gaan. Volgens „The Economist” van 5 November jl. zijn de voorstellen — het eerst geopperd door de Franse Minister van Financiën, Pétache, op de laatste zitting van het I.M.F. te Washington en sympathiek ontvangen door het Fonds — te beschouwen als een direct en enigszins beledigd antwoord op de — rigoreuze — devaluatie van het pond sterling. Hoewel het blad kan instemmen met het aan de idee ten grondslag liggende beginsel: het herstel en de handhaving van het evenwicht tussen de betalingsbalansen van de deelnemende

landen onderling, heeft „The Economist” verschillende bedenkingen tegen de „Fritalux”-idee. Deze bedenkingen vloeien in de eerste plaats voort uit de moeilijkheden, die zo'n Fritalux Engeland zou kunnen veroorzaken. Hoe zal het bijv. moeten gaan met de verhouding van de vier valuta's en het pond? En wat zal de invloed zijn op de pariteit — zojuist met veel pijn tot stand gekomen — tussen pond en dollar, als deze Fritalux-valuta's, via de Belgische franc als de „hardste” van de vier, hun pariteit met de dollar wijzigen? Immers, met vrij schommelende wisselkoersen is deze mogelijkheid niet geheel denkbeeldig.

„The Economist” schenkt voorts aandacht aan de moeilijkheden, die voor de deelnemers onderling zouden kunnen rijzen. De bedoeling is immers, dat de evenwichtspositie tussen de betalingsbalansen gehandhaafd wordt door de vrije wisselkoersen. Maar als ondanks deze aanpassingen van de wisselkoersen de resultaten niettemin onvoldoende zullen blijken? Wederzijdse credietverleningen zullen dan onvermijdelijk zijn, met alle complicaties en onaangenaamheden, die daaruit voortvloeien. In dit verband herinnert „The Economist” aan het Belgische standpunt, dat inhoudt, dat dit land-wat credietverlening aan zijn „zachtere” buurstaten betreft, aan de uiterste grens is aangeland. Hierbij komt nog, dat de deelnemende landen niet van plan zijn om door middel van goudzendingen de betalingsbalansen sluitend te maken.

Eveneens maakt „The Economist” zich bezorgd over de Benelux. Nederland, aldus het blad, behoort krachtens traditie in het sterlingblok. Bovendien is dit land veel verder in de richting van het „dirigisme” voortgeschreden dan de andere betreffende landen. Is daarom, zo vraagt „The Economist” zich af, de Fritalux niet „de druppel, die de Benelux-emmer doet overlopen”?

Hoe dit alles ook moge zijn, de plannen voor een Fritalux zijn nog te fragmentarisch en te weinig uitgewerkt, om er thans reeds veel over te kunnen zeggen. Dit is de conclusie, waartoe „The Economist” aan het eind van zijn beschouwingen komt. En het blad voegt aan zijn conclusie nog de raad toe, om het vernuft, waarmee deze nieuwe plannen in elkaar zijn gezet, liever te gebruiken voor een meer essentiële taak, zoals de verwerking van een uniforme fiscale en monetaire politiek, zonder welke de economische integratie van Europa een hersenschim zal blijven.

Een enigszins meer aanmoedigend geluid laat de „Neue Zürcher Zeitung”, eveneens van 5 November jl., horen. Dit blad acht de voorstellen om tot een Fritalux te komen, kenmerkend voor de tendenties, die de laatste tijd in werking zijn, om de Europese economische samenwerking door liberalisering van het interregionale handelsverkeer uit het slop te voeren, waarin het — niet in het minst als gevolg van de houding van Engeland — is geraakt. Weliswaar merkt de „N.Z.Z.” op, dat de voortvarendheid, die sommige initiatiefnemers aan de dag leggen — zoals de Franse ambassadeur in Washington, Henri Bonnet, die verklaard heeft, dat de Fritalux-plannen binnen drie weken verwezenlijkt zullen zijn — iets te ver gaat. Een feit is het echter, zoals dit blad meldt, dat nog voor het einde van deze maand een ministerconferentie belegd zal worden, waar voorstellen van de vijf betrokken landen in studie zullen worden genomen. Zowel „The Economist” als de „Neue Zürcher Zeitung” vermelden, dat de E.C.A. reeds een bedrag van \$ 150 mln opzij heeft gelegd, dat voor plannen, zoals de Fritalux, kan worden bestemd. De „N.Z.Z.” spreekt de hoop uit, dat de Fritalux-gedachte de sympathie van Washington zal hebben en dat de deelnemende landen op Amerikaanse steun kunnen rekenen.

DE VERENIGDE STATEN EN DE DEVALUATIE.

De vraag, of de devaluatie van het pond sterling en andere valuta's invloed zal uitoefenen op het Amerikaanse economische leven en, zo ja, welke deze invloed zal zijn, is een vraag, die niet alleen van belang is voor de Amerikanen zelf. Ook Europa en in het bijzonder de Marshalllanden zijn in hoge mate bij dit vraagstuk betrokken. De „Monthly Letter” van „The National City Bank of New York” van October jl. tracht de oplossing van het probleem te benaderen door na te gaan, welk effect tot nu toe de devaluatie van het pond heeft gehad op de goederenprijzen, op de Amerikaanse export en op de import uit de gedevalueerde landen. De moeilijkheid is echter op dit ogenblik, aldus de „Monthly Letter”, dat de Amerikaanse conjunctuur, behalve door de devaluaties, de laatste weken evenzeer wordt beheerst door de ingrijpende stakingen in de kolenmijnen. Uit dit complex van factoren is het devaluatie-effect uiteraard moeilijk vrij te maken. Hierbij komt nog, dat de afgelopen drie maanden de conjunctuur een — onverwachte — stijging heeft te zien gegeven, een stijging, welke de National City Bank toeschrijft aan een onverzwakte, sterke koopkracht van het Amerikaanse publiek en aan de aanwezigheid van flinke besparingen in liquide vorm.

Niettemin waagt de Bank het thans reeds enkele conclusies te trekken met betrekking tot het in de aanhef opgeworpen probleem. In de eerste plaats zijn er de *goederenprijzen*. Door de devaluatie moeten de buitenlandse importeurs meer betalen voor de Amerikaanse producten; dit heeft een ongunstige invloed op de vraag naar deze producten en dus op de Amerikaanse prijzen. Tegelijkertijd wordt een opwaartse druk uitgeoefend op het prijspeil in de landen, die uit de Verenigde Staten importeren. Of, zoals de „Monthly Letter” het uitdrukt, er is een tendentie om „deflatie te exporteren” van bijv. Engeland naar de Verenigde Staten, doch tegelijkertijd bestaat de mogelijkheid, dat Engeland „inflatie importeert” uit Amerika. Men kan thans reeds zeggen, dat — voor zover het Groot-Brittannië betreft — de prijzen van een aantal stapelproducten zodanig zijn verhoogd, dat deze, gerekend tegen de nieuwe sterlingkoers, ongeveer op het niveau van de Amerikaanse markt zijn komen te liggen. Het resultaat is, volgens de National City Bank, nu zo, dat de sterlingprijzen meer zijn gestegen dan de dollarprijzen zijn gedaald. Zo zijn bijv. sommige stapelproducten op de Amerikaanse markt met ca 10 pCt gedaald, terwijl dezelfde goederen in het Verenigd Koninkrijk een prijsstijging van 17 pCt ondergingen. De rubberprijs was eind September in Amerika met 7 pCt achteruitgegaan; Singapore noteerde in diezelfde tijd een stijging van 20 pCt. Voor tin was de daling in dollars 8 pCt; de stijging in ponden 30 pCt. Men mag dus, voor deze goederen althans, concluderen, dat de „import van inflatie” in de gedevalueerde landen veel sterker is geweest dan de „export van deflatie” naar de Verenigde Staten.

De *export* uit Amerika kost de Engelsen thans, in ponden uitgedrukt, 44 pCt meer. Uiteraard tracht Engeland aan de ene kant zijn importen te beperken en aan de andere kant zijn strikt nodige importen te betrekken uit landen, die eveneens hun valuta hebben gedevalueerd. Het is echter bekend, dat Engeland naar beide kanten de laatste maanden al zeer ver is gegaan, zodat de grenzen van het mogelijke welhaast zullen zijn bereikt. Op grond hiervan meent de National City Bank dan ook; dat de invloed, door de devaluatie op de Amerikaanse export naar Engeland uitgeoefend, betrekkelijk gering zal blijken te zijn.

Het belangrijkste motief voor devaluatie is geweest, een vergroting van de export naar de Verenigde Staten tot stand te brengen. Het succes van de devaluatiemaatregelen zal dus afhangen van de vraag, of de Verenigde Staten inderdaad hun *import* uit de gedevalueerde landen zullen vergroten. In Amerika verwacht men, dat, wanneer althans het economisch getij niet keert, de im-

porten uit Europa inderdaad zullen toenemen; niet alleen naar volume, doch ook naar waarde. Doch, gezien de grote behoefte die de wereld nog steeds heeft aan de Amerikaanse producten en grondstoffen, zullen de door het buitenland verdiende extra dollars weer een gunstige invloed op de export van de Verenigde Staten hebben. Pessimisme ten aanzien van de devaluatiegevolgen, zoals dat in sommige Amerikaanse kringen heerst, acht de National City Bank dan ook, voor het Amerikaanse bedrijfsleven als geheel, ongemotiveerd.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt was ook gedurende de afgelopen week weer ruim. Het na de ultimo naar de banken terugstromende chartaal geld gaf deze aanleiding hun saldi bij De Nederlandsche Bank met f 17 mln te versterken, terwijl daarnaast nog een bedrag van f 22 mln aan beleningen bij de Circulatiebank werd afgelost.

De vraag der banken naar schatkistpapier richtte zich zoals gewoonlijk meer op nieuw bij de Agent van het Ministerie van Financiën af te nemen, dan in de markt aanwezig, papier.

Zonder dat van noemenswaardige omzetten sprake was, werd voor het in November en December vervallende papier — dat in verband met de hoge liquiditeitseisen, welke het jaareinde stelt, nogal gewild is — $\frac{7}{8}$ pCt geboden.

Aanbod is er daarentegen vooral in de langer lopende termijnen, zoals Mei-, Juni- en Augustuspromessen, die voor een disconto van $1\frac{3}{8}$ pCt verkrijgbaar zijn.

De callgeldrente bleef gedurende de verslagweek onveranderd op $\frac{3}{4}$ pCt gehandhaafd.

Op de aandelenmarkt heerste gedurende vrijwel de gehele week een gedrukte stemming.

Indonesische fondsen daalden vooral als gevolg van pessimistische uitlatingen, welke ditmaal niet van een Sultan, doch van een Kolonel afkomstig waren. Vooral de beroepshandel ging op grond hiervan tot verkopen over.

De laatste weken werd voor het eerst sinds geruime tijd weer een aantal emissies van binnenlandse aandelen aangekondigd. De ontvangst ter beurze was niet ongunstig; de claimprijzen waren over het algemeen boven de theoretische waarden. Men bedenke echter, dat het hier relatief bescheiden bedragen betreft; in totaal wordt nog geen f 3 mln nieuw geld gevraagd.

De voortdurend circulerende geruchten omtrent de Amerikaanse goudprijs en zelfs de dollar hebben ook te onzent enige weerslag gehad, zoals blijkt uit de stijging van de verkopen van certificaten van Amerikaanse aandelen te Amsterdam.

Op de reeds tengevolge van de devaluatie van de gulden gestegen koersen zullen uiteraard sommigen eerder geneigd zijn tot verkoop over te gaan dan vóór September het geval was. Bovengenoemde berichten vormen thans hiervoor een aanleiding bij diegenen, die op het standpunt staan, dat men geen koe bont noemt of er is wel een vlekje aan. Noch de ontkenningen van President Truman, noch de vuistslagen op de tafel van Minister van Financiën, Snyder, maken na de opgedane ervaringen met Sir Stafford Cripps tegenwoordig nog veel indruk.

Tengevolge van het nog steeds geldend verbod van handel in Amerikaanse fondsen te Amsterdam, vloeien de beschikbaar komende dollars naar De Nederlandsche Bank, die dit wel niet met lede ogen zal aanzien.

Op de obligatiemarkt was het opmerkelijke feit van de week de stijging van de Nederlandse dollarlening met ruim 3 punten, waarbij waarschijnlijk vraag van bepaalde grote kopers een rol speelde.

	4 Nov. 1949	11 Nov. 1949
<i>Indexcijfers.</i>		
Industrie	228,6	227,8
Banken	132,9	133,3
Indon. aand.	63,1	59,3
Algemeen	162,2	159,5
<i>Aandelen.</i>		
A.K.U.	184½	184½
Amsterdam Rubber	149	135½
H.A.L.	167	162
H.V.A.	156	147½
Kon. Petroleum	313½	308½
Unilever	241	238
Philips	239	234½
<i>Obligaties.</i>		
3 pCt Inv. certif.	99	98 ¹⁵ / ₁₆
2½ pCt N.W.S.	77 ⁵ / ₈	78 ¹ / ₈
3-3½ pCt 1947	98 ¹ / ₈	98
3 pCt Dollarlening 1947	91 ¹³ / ₁₆	94 ¹ / ₄

DE BELGISCHE GELD- EN KAPITAALMARKT IN OCTOBER 1949.

Geldmarkt.

De Overheid is in België tot hiertoe zeer terughoudend geweest inzake bestrijding van de neergaande conjunctuur-beweging met monetaire middelen. Die houding werd grotendeels gerechtvaardigd door het feit, dat het totale geldvolume tot voor korte tijd nog altijd aangroeide. De gunstige evolutie van de betalingsbalans in het eerste semester van dit jaar was er oorzaak van, dat de curve van de biljettenomloop bij de Nationale Bank voortdurend klom. De stabiliteit van de deposito's bij de postchèque-dienst duidde er ten andere op, dat het publiek ruim genoeg was voorzien van liquiditeiten. Alleen het bankcrediet was moeilijk te verkrijgen en daarenboven erg duur. Oorzaak daarvan was zowel de hoge discontovoet van de Nationale Bank (3,5 pCt voor eerste rangspapier) als het reglement van de Bankcommissie van 29 Januari 1946, dat de banken er toe verplichtte een hoog percentage van hun werkmiddelen te beleggen in weinig rentend schatkistpapier.

Naar aangepaste maatregelen, om aan die toestand te verhelpen, werd reeds enige tijd gezocht. Temeer, dat de kost van het geld op de lange termijn al langer dan een jaar geleden spontaan aan het dalen was gegaan en de rentevoeten op de geldmarkt door de Overheid nog altijd strak op het oude peil werden gehouden, alhoewel hier ook bepaald een verruiming was waar te nemen.

Uit de maatregelen, die eindelijk in de eerste helft van October werden bekend gemaakt, blijkt nochtans, dat de Overheid nog niet veel van haar vroegere voorzichtigheid heeft prijs gegeven.

In de eerste plaats werd van 6 October af de officiële discontovoet van de Nationale Bank verlaagd van 3½ tot 3¼ pCt. Tegelijkertijd verminderde ook het Herdisconterings- en Waarborgsinstituut de discontovoet voor bankaccepten in verband met de in- en uitvoer. Dientengevolge werd geheel het renteschema op de geldmarkt ietwat naar omlaag gehaald.

In de tweede plaats werd bij ministerieel besluit van 12 October 1949 het oude reglement van de Bankcommissie vervangen door een nieuw. Die maatregel bracht volgende voorname veranderingen teweeg.

1. Voortaan zal bij de bepaling van de dekkingsverhouding een onderscheid worden gemaakt tussen het opvraagbaar passief op hoogstens dertig dagen en het opvraagbaar passief op meer dan dertig dagen. Vroeger was de dekkingsverhouding voor beide passiva dezelfde. In onderstaande

tabellen worden de nieuwe verhoudingen vergeleken met de oude. Zoals bekend, wordt de dekkingsverhouding verkregen door de thesauriemiddelen, de verleende daggeldleningen en het overheidspapier te stellen tegenover het opvraagbaar passief.

TABEL I.

Dekkingsverhouding voor het opeisbaar passief op hoogstens 30 dagen.

Soort banken	(in pCt)			
	Totale dekkingsverhouding		Minimum schatkistpapier	
	oude	nieuwe	oude	nieuwe
Gespecialiseerde banken ..	50	50	40	30
Regionale banken	50	50	40	20
Banken van middelmatige grootte	60	60	48	40
Grootbanken	65	65	52	50

TABEL II.

Dekkingsverhouding voor het opeisbaar passief op meer dan 30 dagen en maximaal 2 jaar.

Soort banken	(in pCt)			
	Totale dekkingsverhouding		Minimum schatkistpapier	
	oude	nieuwe	oude	nieuwe
Gespecialiseerde banken ..	50	50	40	
Regionale banken	50	50	40	niet wettelijk bepaald
Banken van middelmatige grootte	60	50	48	
Grootbanken	65	50	52	

Hieruit blijkt, dat:

a. de oude totale dekkingsverhouding gehandhaafd blijft voor de opeisbare passiva op hoogstens dertig dagen. De minimum-dekking in schatkistpapier werd alleen beter aangepast aan de thesauriegewoonten van de resp. soorten banken;

b. de totale dekkingsverhouding voor de opeisbare passiva op meer dan dertig dagen en maximaal twee jaar werd verlaagd voor de banken van middelmatige grootte en de grootbanken.

2. De aard van het overheidspapier, dat in de dekkingsverhouding mag worden gerekend, werd aanzienlijk gewijzigd. Volgens het oude reglement kwam enkel in aanmerking het speciale schatkistpapier met ofwel vier maanden, ofwel één jaar looptijd. Het nieuwe reglement bepaalt, dat voortaan de dekking mag worden verzekerd door gewone ter beurze genoteerde schatkistcertificaten of kasbons door publieke credietinstellingen uitgegeven onder waarborg van de Staat. Voor de dekking van passiva op hoogstens dertig dagen mag dit papier nochtans niet meer dan drie jaar te lopen hebben, behalve voor de regionale banken, waar de looptijd vijf jaar mag bedragen. Deze laatste termijn geldt voor alle banken, indien het opeisbare passiva betreft op meer dan dertig dagen. Bij uitvoeringsbeslissing van 11 October 1949 werd door de Bankcommissie reeds toegestaan de 4 pCt Schatkistcertificaten 1949, die in October jl. werden uitgegeven, voor het volledige percentage in de dekking van laatst vermelde passiva op te nemen. De overschakeling van de oude speciale schatkistcertificaten naar overheidspapier met langere looptijd zal verder geleidelijk moeten geschieden.

Wat zijn nu de onmiddellijke gevolgen voor de geldmarkt van de verlaging van de rentevoeten eensdeels en het nieuwe reglement van de bankcommissie anderdeels? In de eerste plaats wordt de banken de mogelijkheid geboden uitbreiding te geven aan hun credietverlening aan de privaateconomie ingevolge de vermindering in de dekking van opeisbare passiva met meer dan dertig dagen en hoogstens twee jaar looptijd.

In de tweede plaats zal een goed gedeelte van de bankactiva aanzienlijk meer gaan opbrengen. De speciale schatkistcertificaten op vier maanden en één jaar brachten inderdaad slechts respectievelijk 1⁵/₁₆ en 1¹⁵/₁₆

pCt op, terwijl het gewone schatkistpapier met maximaal drie jaar looptijd op koers 3,85 pCt en terugbetalingspremie in de rente gerekend nagenoeg 4,10 pCt opbrengt. Naargelang het speciale schatkistpapier wordt vervangen door nieuwe schatkistcertificaten met langere looptijd zal dientengevolge ook de last van de openbare schuld stijgen. In elk geval zal een vervanging door de banken van papier met korte looptijd door papier met lange looptijd een consolidatie van de bij hen ondergebrachte vlottende staatsschuld betekenen. In de derde plaats zal de kost van het bankcrediet worden verlaagd ingevolge de wijzigingen van de rentevoeten op de geldmarkt (Nationale Bank en H.W.I.). In dit verband moet tevens worden aangestipt, dat in de jongste maanden het bankcrediet minder schaars was geworden bij zover, dat er tussen de banken een toenemende concurrentie tot verkrijging van debiteuren was ontstaan, die vanzelf reeds betere voorwaarden voor de debiteur had medegebracht. Die ontspanning bij de banken is begonnen rond de maanden Juni-Juli, eensdeels ingevolge een toeneming van de deposito's en anderdeels ingevolge een verminderde credietvraag en bijzonder een verminderde benutting van toegestane credietlijnen.

In tabel III worden de laatst bekende gegevens omtrent de toestand van het totale Belgische banksysteem vergeleken met de toestand op vroegere tijdstippen.

TABEL III.

Toestand van het totale Belgische banksysteem.

Actief	(in mln frs)			
	Dec. 1948	Maart 1949	Juni 1949	Aug. 1949
Thesaurie	5.181	4.891	4.109	3.781
Cred. Overheid	33.589	32.148	34.247	34.777
Cred. privaateconomie, w.o.:	23.116	23.130	23.842	24.597
handelswissels	5.962	6.142	6.899	7.958
prolongaties en voorschotten op effecten	680	696	697	657
diverse debiteuren	12.491	12.402	12.354	12.116
accepten	3.983	3.890	3.891	3.866
Vastliggend	960	1.044	1.076	1.094
Totaal actief	69.971	68.488	70.890	71.858
Passief				
Totaal deposito's, w.o.:	51.751	50.417	52.102	52.441
vrije, op minder dan 30 d.	45.487	45.473	47.486	47.643
vrije, op termijn	3.999	4.944	4.616	4.798
tijdelijk onbeschikbaar	2.265	—	—	—
Eigen middelen	4.481	4.597	4.734	4.738

Kapitaalmarkt.

Zoals uit tabel IV blijkt, is de hypotheekmarkt dit jaar reeds zeer bedrijvig geweest.

TABEL IV.

Hypotheekinschrijvingen in België, berekend volgens het bedrag van de geïnde rechten.

Maandgemiddelde	Absolute bedragen in mln frs	Index 1936-'38 = 100
1946	648,2	306
1947	742,1	351
1948	880	416
1949 1e kwart.	894,5	423
2e " "	1.123,5	531
3e " "	1.172,3	554

Als oorzaken van die evolutie kunnen worden aangegeven: a. de verhoogde bouwactiviteit in de private sector en b. de neergaande conjunctuurbeweging, die bij de aanvang van de depressie normaal een stijging van de hypotheeknemingen meebrengt.

Op de obligatiemarkt bleef de stemming vast. De rentevoet liep opnieuw terug, vooral bij de staatsrenten en de industriële obligaties. De verruiming van de markt gaat verder. Bewijze hiervan het succes van de nieuwe staatslening. In zijn geheel werd voor 8.300 mln frs ingeschreven. Hiervan werd 2.780 mln frs opgenomen door de banken in ruil van speciaal kortlopend schatkistpapier (zie overzicht geldmarkt), terwijl de rest met vers geld werd ingetekend, hetzij door de publieke (4.500 mln frs), hetzij door de parastatale instellingen (1.020 mln frs).

De aandelenmarkt is blijkbaar het animo van de devaluatiedagen kwijt. Gemiddeld werden in October nog iets van een 41.000 stuks per dag verhandeld, tegenover gemiddeld 63.000 in September.

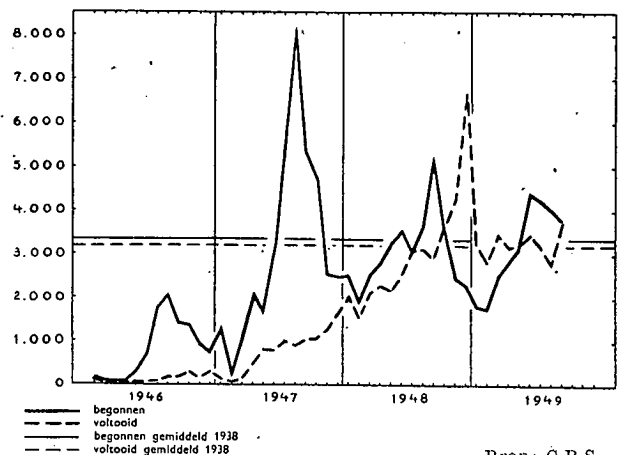
Op te merken valt, dat de beursactiviteit toch nog hoger ligt dan in de voorbije zomermaanden. Het koerspeil hield in October goed stand en in enkele rubrieken liepen de koersen zelfs met 5 à 6 pCt op (gas en electriciteit, steenkolenmijnen en voeding). De fondsen, waarvan de dividendverwachtingen dalende zijn, liepen enigszins terug (metaal- en glasnijverheid). Over het algemeen zijn de verwezenlijkte winsten op de in 1949 gepubliceerde jaarrekeningen nog hoog, terwijl uit de winstverdelingsstaten eveneens is af te leiden, dat de praktijk van interne financiering bij de ondernemingen ietwat is verminderd (zie tabel V). Dit alles is ongetwijfeld de beursactiviteit ten goede gekomen. In beurskringen wordt verhoopt, dat de opheffing van de schorsing van de termijnmarkt — een maatregel, die kortelings wordt verwacht — en een mogelijk herstel van arbitragemogelijkheden met het buitenland (o.a. met Parijs en Zwitserland) eveneens zullen bijdragen tot een verruiming van de aandelenmarkt.

TABEL V.

Resultaten van 525 belangrijke naamloze vennootschappen.

Volgens jaarrekening in hoofdzaak betrekking hebbend op:	Netto-winsten (in mln frs)	Tot. uitgekeerd dividend (in mln frs)	Verh. div./netto-winst (in pCt.)
1936/'38	2.420,7	1.889,2	78
1946	4.304,3	2.607,4	61
1947	6.119,7	3.345,2	55
1948	6.397,8	3.869,8	60
Bron: Kredietbank.			
Brussel.			V. VAN ROMPUY.

GRAFIEK.

Woningbouw in Nederland.
(aantal woningen)

Bron: C.B.S.

STATISTIEKEN.

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buiteni. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Bijzitten in omloop	Andere crediten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.163,7
22 Oct. 1949	6.147,9	235,7	111,2	39,7	4.228,5	1.929,9
31 Oct. 1949	6.161,7	254,5	110,2	39,7	4.355,6	1.837,7
7 Nov. 1949	6.161,2	254,4	111,5	39,7	4.297,1	1.896,2

BANK VAN FRANKRIJK.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal-voorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
20 Oct. 1949	52.981	430.126	125.042	157.500	426.000
27 Oct. 1949	52.981	451.425	125.042	152.700	426.000
3 Nov. 1949	52.981	434.221	125.042	159.200	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693
20 Oct. 1949	1.204.233	128.201	196	126.387
27 Oct. 1949	1.218.697	143.047	202	141.358
3 Nov. 1949	1.238.998	136.757	209	134.333

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 14 November 1949.

		Activa.	
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f —) Bijbank " —) Agentsch. " 1.000,—	f	1.000,—)
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)	"		
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	"		1.800.000.000,—
Voorschotten in rek. crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 136.828.559,39) Bijbank " 1.014.257,38) Agentsch. " 8.076.526,—	f	144.919.342,77)
Op effecten enz.	" 144.869.387,85		
Op goederen en celen	" 1.049.954,82		145.919.342,77)
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)	"		
Boekvoering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	"		1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal	"		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 612.113.597,76		
Zilveren munt enz.	" 10.386.053,28		622.499.651,04
Papier op het buitenland	f 317.687.300,—		
Tegoejd bij correspondenten in het buitenland	" 502.612.522,05		
Buitenlandse betaalmiddelen	" 2.420.499,09		822.720.321,14
Vorderingen in gulden op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	" 333.400.892,87		
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfonds en voorzieningsfonds	" 120.938.903,24		
Gebouwen en inventaris	" 2.000.000,—		
Diverse rekeningen	" 202.490.978,59		5.549.971.089,65
	f 5.549.971.089,65		
		Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000,—		
Reservefonds	" 15.333.335,71		
Bijzondere reserves	" 61.674.999,18		
Pensioenfonds	" 22.649.422,54		
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	" 1.499.667,79		
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiffen)	" 71.979.575,—		
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgiffe)	" 2.941.639.095,—		
Bankassigaties in omloop	" 262.207,09		
Rekening courant saldo's			
's Rijks Schatkist	f 660.704.412,88		
's Rijks Schatkist bijzondere rekening	" 642.741.802,98		
Geblokkeerde saldo's	" 2.149.234,83		
Saldo's van banken in Nederland	" 39.226.109,51		
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	" 476.280.982,30		
Andere vrije saldo's	" 338.181.392,48		
	f 2.159.283.934,98		
Crediteuren in vreemde geldsoort	" 4.018.904,32		
Diverse rekeningen	" 251.629.943,04		
	f 5.549.971.089,65		

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —

²⁾ Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) " 34.259.225,—

Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten " 134.365.289,50

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoejd bij corresp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Voorschotten in rek.crt (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
3 Oct. '49	621.695	337.721	292.545	144.298	3.020.723
10 Oct. '49	621.840	332.787	372.974	143.976	2.974.934
17 Oct. '49	621.989	351.990	351.252	145.480	2.943.039
24 Oct. '49	622.129	353.506	359.417	146.702	2.938.219
31 Oct. '49	622.225	338.943	372.485	163.312	3.006.500
7 Nov. '49	622.363	331.033	404.259	141.416	2.967.889
14 Nov. '49	622.450	317.887	505.033	145.919	2.941.639

Data	Saldo in rekening courant					
	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldo van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde circulatiebanken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46						
3 Oct. '49	389.518	364.914	2.259	42.306	471.392	548.127
10 Oct. '49	473.694	376.228	2.248	36.527	458.885	592.314
17 Oct. '49	502.779	421.099	2.245	53.685	441.528	556.448
24 Oct. '49	531.000	440.389	2.246	64.586	419.078	539.934
31 Oct. '49	547.866	539.471	2.184	33.807	411.303	433.797
7 Nov. '49	608.253	539.471	2.142	50.773	414.425	440.545
14 Nov. '49	660.704	642.742	2.149	39.226	476.281	338.181

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Goud-voorraad	Vorderingen o. h. buitenland. i. v. m. betalingsacc.	Tegoejd op het buitenland	Handelspapier op België en overzeids effecten	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt
13 Oct. 1949	31.396	10.045	1.383	9.285	230	906
20 Oct. 1949	31.581	10.509	1.559	9.010	301	957
27 Oct. 1949	31.542	9.256	1.569	7.695	345	973
3 Nov. 1949	31.551	8.900	1.570	9.544	553	749
8 Nov. 1949	31.551	8.858	1.638	9.623	349	738

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Rekening courant saldi		
				Schatkist	Buitenlandse banken	Totaal
16 Sept. 1948	657	91.729	81.568	22	2.425	6.251
13 Oct. 1949	915	97.825	87.100	921	1.779	6.491
20 Oct. 1949	915	96.681	86.203	1.182	1.926	6.159
27 Oct. 1949	915	95.910	85.995	804	1.722	5.520
3 Nov. 1949	915	97.048	87.361	739	1.467	5.366
8 Nov. 1949	915	96.821	87.002	630	1.480	5.415

IN- EN UITVOER VAN BELGIË ¹⁾.

Maand	- Invoer		- Uitvoer		Saldo
	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen francs	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen francs	
Maandgem. '36/'38	2.868	2.019	1.912	1.859	— 160
Maandgem. '47	2.322	7.130	1.070	5.138	— 1.992
Maandgem. '48	2.432 ²⁾	7.293 ²⁾	1.258	6.177 ²⁾	— 1.116 ²⁾
Jan. 1949	2.111	6.580	1.088	6.138	+ 442
Febr. 1949	2.292	6.513	1.137	6.737	+ 224
Maart 1949	2.338	7.155	1.274	7.643	+ 488
April 1949	2.284 ²⁾	6.719 ²⁾	1.149 ²⁾	7.403 ²⁾	+ 384 ²⁾
Mei 1949	2.536 ²⁾	6.905 ²⁾	1.197 ²⁾	7.183 ²⁾	+ 278 ²⁾
Juni 1949	2.396 ²⁾	6.751 ²⁾	1.432 ²⁾	7.432 ²⁾	+ 681 ²⁾
Juli 1949	2.241	6.234	1.234	7.060	+ 826
Aug. 1949	2.268	6.498	1.189	6.153	— 345

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin” van het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

²⁾ Gecorrigeerde gegevens.

GRAFOLOOG

H. LANOY - ROTTERDAM

PSYCHOL. ADVIEZEN

J. Luykenstr. 6, Tel. 50199

Fa. A. O. Beuth van Wickevoort Crommelin

Amsterdam-Z., Tel. 25410

Corns v. d. Lindenstraat 22

Verzekeringadviseurs.

LOD. S. BEUTH

specialist Gezins- en Oude-
dagsverzorging.

Adviezen inzake:

Pensioen-voorzieningen voor
Staf en Personeel.

Organisatie Bedrijfs- en Onder-
nemingspensioenfondsen.

Aanvullingen normalisatie van
bestaande regelingen.

DE E.-S.B. VOOR PERSENEELS- ANNONCES

AMSTERDAMSCH E BANK N.V. - INCASSO-BANK N.V.

MAANDSTAAT PER 31 OCTOBER 1949

ACTIEF

Kas, Kassiers en Daggeldle- ningen	f	28.732.271,43
Nederlands schatkistpapier	„	782.114.900,00
Ander over- heidspapier	„	30.593.269,60
Wissels	„	4.561.482,05
Bankiers in bin- nen en buiten- land	„	56.585.941,73
Effecten en syn- dicaten	„	5.005.823,08
Prolongatiën en voorschotten tegen Effecten	„	22.119.152,85
Debiteuren	„	236.587.398,19
Deelnemingen	„	15.500.316,94
Gebouwen	„	6.000.000,00
	f	<u>1.187.800.555,87</u>

PASSIEF

Kapitaal	f	70.010.000,00
Reserve	„	33.500.000,00
Bouwreserve	„	6.000.000,00
Deposito's op termijn	„	87.393.581,63
Crediteuren	„	939.942.225,18
Geaccepteerde wissels	„	115.209,90
Diverse rekeningen	„	50.839.539,16
	f	<u>1.187.800.555,87</u>

Vacatures

Bij de **Centrale Accountantsdienst van het
Ministerie van Financiën** worden gevraagd

A. ACCOUNTANT

(lidmaatschap NIVA of VAGA)

B. ADJUNCT-ACCOUNTANT

(vakdiploma's NIVA, resp. Studie Econ. Hogeschool of acte M.O. Boekhouden resp. S.P.D.)

C. ASSISTENT

(Middelbaar onderwijs en praktijkdiploma Boekhouden).

Geboden wordt een interessante werkring met een veelzijdig karakter. Salariëring volgens Rijksregeling gebaseerd op bereikte studieresultaten en in de beroepsuitoefening verkregen ervaring.

Sollicitaties met volledige vermelding van verworven diploma's en afschrift van getuigschriften, te richten tot de

CENTRALE PERSENEELSDIENST

BINNENHOF 4 TE 'S-GRAVENHAGE
onder motto: G/Fiac.-51 en vermelding van de letter der functie, waarvoor men solliciteert.

Groot Levensmiddel-merkartikel bedrijf te Utrecht zoekt zelfstandig, zeer ervaren, representatief

EXPORT VAKMAN

voor het verder uitbouwen van de export van **groente- fruit- en visconserven e.d.** naar voornamelijk **Gr. Britannië en Dominions, U.S.A. etc.**

Voor ambitieuze kracht van 30-35 jaar met initiatief en zo mogelijk buitenlandse relaties ligt een ruim arbeidsveld open. Eventueel komt vitale oudere pushing figuur in aanmerking ter opleiding van met hem te kiezen jongere kracht.

Aanvangssalaris tot f 6.000,— per jaar, al naar verkregen ervaring en elders bereikte resultaten.

★ Op stipt vertrouwelijk gehouden brieven volgt c.q. kennismaking met daarna psychotechnische test.

Brieven onder No. D-5822 Adv. Bur. ALTA, Utrecht

Beschikbare Krachten

DRS ECONOMIE

26 jaar; 2 jaar pract. ervaring (accountancy), kennis moderne talen, ambitie voor wetensch. werk, zoekt passende werkring.

Br. onder no. ESB 1561, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

JONG ECONOMO

27 jaar, academisch gevormd, met bedrijfseconomische ervaring, grondige kennis bedrijfsadministratie, met uitgesproken commerciële en organisatorische aanleg, zoekt een hem passende functie in het bedrijfsleven.

Br. onder no. ESB 1567, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Bij de Nationale Levensverzekering-Bank N.V., Schiekade 130, Rotterdam, vacceert de functie van

CHEF

van de

Juridische afdeling

Vereisten: Mr. in de Rechten of candidaat-notaris met ruime ervaring op juridisch en fiscaal gebied.

Uitvoerige brieven omtrent levensloop en verichte werkzaamheden te richten aan de Directie.

Groothandel

DEZE WEEK:

Marshall en Hoffman:

De welvaart van West-Europa

★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offertes en aanbiedingen van binnen- en buitenland. Plaats voor export een aanbieding in de rubriek **TRADE OPENINGS**.

Abonnementprijs f 15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

Vacatures

Veilingsvereniging 'Krabbendijke en Omstreken te Krabbendijke (Z.) zoekt voor spoedige diensttreding een nieuwe

DIRECTEUR

Vereisten: Ruime algem. ontwikkeling. Representatief. Aanleg en ervaring op commerciële en organisatorisch gebied. In staat en gewend leiding te geven aan personeel. Goede omgangsvormen met telers en kopers. Kennis van boekhouden, administratie, correspondentie. Ondernemingsgeest en tact om de ontwikkeling van het bedrijf op Coöp. grondslag in jong fruitcentrum krachtig te bevorderen. Voor ambitieuze kracht goed betaalde levenspositie.

Nieuwe ambtswoning beschikbaar.

Eigenhandig geschreven brieven vermeldende ding, verlangd salaris enz. vóór 25 Nov. a.s. bij inlichtingen over levensloop, godsdienst, opleiding secretaris van het Bestuur. Adres: Middelburgsestraat 22, Goes.

Grote Europese fabriek
van vracht- en autobusschassis

zoekt

IMPORTEUR VOOR NEDERLAND

In- en uitvoer reeds goedgekeurd.

Brieven onder No. R-5831. Adv. Bur. ALTA, Utrecht

Voor kantoor of bedrijf

Vraag en Aanbod inzake Kantoorbehoeften, Brandkasten, Machines Gebouwen, Industrieterreinen, enz.

**Adverteer in
deze rubriek.**

A'dam aangeb. vóór-oorlogs: **CONTINENTAL SCHRIJFMACHINE** pr. st., met brede wagen. f 350. Br. onder no. ESB 1563, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

UITGIFTE

van f 1.500.000.- 3 $\frac{1}{2}$ pCt.

20-JARIGE OBLIGATIEN in stukken van f 1000.- aan toonder, ten laste van de

N.V. VEREENIGDE GLASFABRIEKEN
(UNITED GLASSWORKS)

gevestigd te Schiedam

tot de koers van **101 pCt.**

en van

f 800.000.- GEWONE AANDELEN

N.V. NATIONAAL BEZIT VAN AANDELEN
VEREENIGDE GLASFABRIEKEN

gevestigd te Schiedam

in stukken van f 500.- aan toonder, voor een vierde delende in de resultaten over het boekjaar 1949 en ten volle delende in de resultaten over volgende boekjaren,

tot de koers van **105 pCt.**

De **INSCHRIJVING** op beide uitgiften zal zijn opgesteld op

MAANDAG 21 NOVEMBER 1949

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur,

bij de kantoren van ondergetekende te **ROTTERDAM, AMSTERDAM, 's GRAVENHAGE** en **SCHIEDAM**; op de voorwaarden van het prospectus.

De inschrijving op de voormelde **AANDELEN** zal uitsluitend openstaan voor houders van gewone aandelen. N.V. Nationaal Bezit van Aandeelen Vereenigde Glasfabrieken en aandelen N.V. Vereenigde Glasfabrieken.

Prospectussen, inschrijvingsbiljetten en exemplaren van de Trustacte zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving, evenals de statuten en jaarverslagen over 1948 van beide vennootschappen.

ROTTERDAMSCH E BANK N.V.

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar; voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangeleekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren